

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL JEAN RICHARD DE LA TOUR
prezentate la 20 aprilie 2023¹

Cauza C-621/21

WS

împotriva

**Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet,
cu participarea**

**Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za
bezhantsite v Bulgaria**

[cerere de decizie preliminară formulată de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul
Administrativ din Sofia, Bulgaria)]

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Directiva 2011/95/UE – Standarde referitoare la acordarea și la conținutul protecției internaționale – Resortisantă a unei țări terțe expusă riscului de a fi victima unei crime de onoare, a unei căsătorii forțate sau a violenței domestice din partea unor agenți neguvernamentali în cazul întoarcerii în țara sa de origine – Condiții de acordare a statutului de refugiat – Articolul 9 alineatul (3) – Stabilirea unei legături de cauzalitate între motivul persecuției și absența protecției din partea țării de origine – Articolul 10 alineatul (1) litera (d) – Stabilirea apartenenței la un «anumit grup social» pe baza genului solicitantului – Condiții de acordare a protecției subsidiare – Noțiunea de «vătămare gravă» – Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul)»

I. Introducere

1. Problema actelor de violență împotriva femeilor în cadrul familial a devenit o preocupare majoră în societățile noastre, după ce mult timp gravitatea și consecințele unor astfel de acte au fost subestimate de către autorități. Uciderea femeilor în cercul familial, denumită în prezent în limbajul curent „feminicid”, a fost denunțată public. Autoritățile publice au devenit conștiente de necesitatea de a proteja mai bine femeile care sunt victime ale violenței în mediul familial și de a da dovadă de mai multă severitate în privința autorilor acestor violențe. Este necesar ca această protecție, care trebuie asigurată în cadrul unui stat, să fie acordată și femeilor care au fugit din țara lor și care nu pot sau nu doresc să se întoarcă înapoi de teama de a fi supuse violenței în cadrul cercului familial? Mai exact, femeilor care se confruntă cu o astfel de situație li se poate

¹ Limba originală: franceza.

recunoaște statutul de refugiat în sensul articolului 2 litera (e) din Directiva 2011/95/UE²? În lipsa recunoașterii unui asemenea statut, în ce măsură acte de violență întemeiate pe gen, săvârșite împotriva unei resortisante a unei țări terțe în cercul restrâns al vieții sale de familie, pot justifica acordarea de protecție subsidiară în sensul articolului 2 litera (g) din această directivă?

2. În cauza cu care este sesizată Curtea, Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria) are îndoieli cu privire la posibilitatea și, dacă este cazul, la tipul de protecție internațională care trebuie acordată unei resortisante turce de origine kurdă, având în vedere, pe de o parte, natura actelor de violență la care riscă să fie expusă dacă se întoarce în țara sa de origine. Aceste acte ar putea consta în violență în cercul familial sau chiar într-o crimă de onoare ori o căsătorie forțată. Pe de altă parte, trebuie să se țină seama de asemenea de împrejurările în care sunt săvârșite actele menționate, și anume de către agenți neguvernamentali³.

3. Această problemă reflectă preocupările, pe care le găsim, de altfel, exprimate în observațiile prezentate în cauza de față, ale celor care consideră că statutul de refugiat nu poate fi acordat tuturor femeilor victime ale violenței domestice, întrucât este vorba despre o problemă comună tuturor statelor, și ale celor care regretă, în schimb, că protecția subsidiară nu este decât o protecție acordată „implicit” acestor femei, conducând astfel la nerecunoașterea motivelor de persecuție legate de gen, inclusiv a celor bazate pe orientarea sexuală și identitatea de gen.

4. În Concluziile prezentate în cauza *État belge* (Drept de ședere în caz de violență domestică)⁴, avocatul general Szpunar a subliniat necesitatea imperioasă de a nu subestima importanța juridică, politică și socială a recunoașterii gravității problemei privind violența în familie și a evoluției recente a normelor Uniunii în materie de protecție a victimelor⁵. Cu toate acestea, avocatul general Hogan a remarcat aproape simultan în Concluziile prezentate în *Avizul 1/19* (Convenția de la Istanbul)⁶ că, „[a]stfel cum se prezintă lucrurile, dreptul Uniunii nu prevede cu caracter general obligația de a considera violența împotriva femeilor drept una dintre formele de persecuție care pot da naștere statutului de refugiat”⁷.

5. Întrebarea se pune în prezent dintr-un unghi diferit, întrucât se înscrie în contextul unei situații individuale.

² Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9).

³ Având în vedere situația de fapt în cauză în litigiul principal, prezentele concluzii abordează problema violenței domestice săvârșite împotriva femeilor. Cu toate acestea, trebuie reamintit faptul că, astfel cum a statuat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 9 iunie 2009, *Opuz împotriva Turciei* (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, § 132), de referință, violența domestică „nu privește exclusiv femeile. Bărbații pot face de asemenea obiectul violenței domestice, precum și copiii, care sunt adesea victime directe sau indirecte ale acesteia”.

⁴ C-930/19, EU:C:2021:225.

⁵ Punctul 94 și următoarele din respectivele concluzii.

⁶ EU:C:2021:198. Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (denumită în continuare „Convenția de la Istanbul”), adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 7 aprilie 2011, a intrat în vigoare la 1 august 2014 (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, nr. 210). Toate statele membre ale Uniunii Europene au semnat și au ratificat convenția, cu excepția Republicii Bulgaria, a Republicii Cehia, a Republicii Letonia, a Republicii Lituania, a Ungariei și a Republicii Slovace, care nu au ratificat-o. Republica Turcia a ratificat această convenție la 14 martie 2012 și a anunțat retragerea sa din convenție printr-un act din data de 22 martie 2021, această retragere intrând în vigoare la 1 iulie 2021.

⁷ Punctul 161 din respectivele concluzii.

6. În primul rând, Curtea va trebui să stabilească condițiile în care o resortisantă a unei țări terțe care riscă să fie victimă a unei crime de onoare sau a unei căsătorii forțate, precum și să fie expusă la acte de violență domestică odată întoarsă în țara de origine ar putea fi considerată ca având o temere bine fondată de a fi persecutată din cauza apartenenței sale la un „anumit grup social” și i s-ar putea acorda statutul de refugiat [articolul 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95].

7. În al doilea rând, Curtea va trebui să precizeze condițiile în care autoritatea națională competentă trebuie să stabilească, în cazul în care violența este săvârșită de un agent neguvernamental, o legătură de cauzalitate între motivul persecuției, și anume apartenența la un anumit grup social, și lipsa protecției în țara de origine [articolul 9 alineatul (3) din această directivă].

8. În al treilea și ultimul rând, Curtea va trebui să examineze în ce măsură ar putea fi acordat unei astfel de persoane statutul conferit prin protecția subsidiară. În acest context, Curtea va trebui să stabilească condițiile în care actele de violență descrise mai sus ar putea fi calificate drept „vătămări grave” în sensul articolului 15 din directiva menționată, în măsura în care ele fie ar amenința grav viața acestei persoane, fie ar constitui un tratament inuman sau degradant.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul internațional

1. Convenția de la Geneva

9. Articolul 1 litera A punctul (2) primul paragraf din Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951⁸, prevede că termenul „refugiat” se aplică oricărei persoane „care, în urma unor temeri justificate de a fi persecutată [din cauza] rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, [din cauza] acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări”.

2. CEDAW

10. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (denumită în continuare „CEDAW”) ⁹, la care Uniunea nu este parte, prevede la articolul 1:

„[E]xpresia «discriminare față de femei» vizează orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are drept efect sau scop să compromită ori să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, cultural și civil sau în orice alt domeniu.”

⁸ Convenție care a intrat în vigoare la 22 aprilie 1954 [Recueil des traités des Nations unies, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)] (denumită în continuare „Convenția de la Geneva”), astfel cum a fost completată prin Protocolul privind statutul refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967 și intrat în vigoare la 4 octombrie 1967.

⁹ Convenție adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 18 decembrie 1979 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1981 [Recueil des traités des Nations unies, vol. 1249, p. 13, nr. 20378 (1981)].

11. Articolul 5 litera (a) din această convenție precizează:

„Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru:

- a) a modifica schemele și modelele de comportament social și cultural al bărbatului și femeii, pentru a se ajunge la eliminarea prejudecăților și practicilor cutumiare sau de altă natură care sunt bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unui sex sau pe imaginea-șablon privind rolul bărbatului sau al femeii.”

12. Convenția menționată a fost completată prin Recomandarea generală nr. 19 a Comitetului pentru eliminarea violenței împotriva femeilor¹⁰, intitulată „Violența împotriva femeilor”, care prevede la punctul 6:

„Articolul 1 din [CEDAW] definește discriminarea față de femei. Această definiție include violența bazată pe sex, și anume violența exercitată împotriva unei femei pentru că este femeie sau care afectează în mod specific femeile. Aceasta include actele care provoacă chinuri sau suferințe de ordin fizic, mental sau sexual, amenințarea cu astfel de acte, constrângerea sau alte privări de libertate [...]”

13. Această recomandare a fost actualizată în anul 2017 prin Recomandarea generală nr. 35 privind violența împotriva femeilor întemeiată pe gen¹¹, care prevede la punctele 10 și 16:

„10. Comitetul [pentru eliminarea discriminării față de femei] consideră că violența împotriva femeilor întemeiată pe gen este unul dintre mijloacele sociale, politice și economice fundamentale prin care poziția subordonată a femeilor față de bărbați și rolurile stereotipe ale acestora sunt perpetuate [...]”

[...]

16. Violența împotriva femeilor întemeiată pe gen poate reprezenta tortură sau tratamente crude, inumane sau degradante în anumite circumstanțe, inclusiv în cazurile de viol, violență domestică sau practici dăunătoare [...]”

14. În plus, CEDAW a fost completată de Declarația privind eliminarea violenței împotriva femeilor¹², al cărei articol 2 prevede:

„Violența împotriva femeilor trebuie înțeleasă ca incluzând, fără a se limita la acestea, formele de violență enumerate mai jos:

- a) violența fizică, sexuală și psihologică exercitată în cadrul familiei, inclusiv lovirile, abuzul sexual asupra copiilor de sex feminin în familie, violența legată de zestre, violul conjugal, mutilarea genitală și alte practici tradiționale prejudiciabile pentru femei, violența extraconjugală și violența legată de exploatare;
- b) violența fizică, sexuală și psihologică exercitată în cadrul colectivității, inclusiv violul, abuzul sexual, hărțuirea sexuală și intimidarea la locul de muncă, în instituțiile de învățământ și în alte locuri, proxenetismul și prostituția forțată;

¹⁰ Recomandare adoptată cu ocazia celei de a unsprezecea sesiuni (1992).

¹¹ Recomandare adoptată la 26 iulie 2017.

¹² Declarație adoptată la 20 decembrie 1993 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția 48/104.

c) violența fizică, sexuală și psihologică săvârșită sau tolerată de stat, oriunde s-ar exercita.”

3. *Convenția de la Istanbul*

15. Al zecelea, al unsprezecelea și al doisprezecelea paragraf ale preambulului Convenției de la Istanbul, prevăd:

„Recunoscând faptul că violența împotriva femeilor este o manifestare a relațiilor istoric inegale de putere dintre femei și bărbați, care au condus la dominarea asupra și la discriminarea împotriva femeilor de către bărbați și la împiedicarea avansării depline a femeilor;

Recunoscând natura structurală a violenței împotriva femeilor drept violență de gen și faptul că violența împotriva femeilor este unul din mecanismele sociale cruciale, prin care femeile sunt forțate într-o poziție subordonată comparativ cu bărbații;

Recunoscând, cu gravă îngrijorare, faptul că femeile și fetele sunt deseori expuse unor forme grave de violență, cum ar fi violența domestică, hărțuirea sexuală, violul, căsătoria forțată, crimele comise în numele așa-numitei «onoare» și mutilarea genitală, care constituie o încălcare gravă a drepturilor omului ale femeilor și ale fetelor și un obstacol major în realizarea egalității dintre femei și bărbați.”

16. Potrivit articolului 1, cuprins în capitolul I, intitulat „Obiective, definiții, egalitate și nediscriminare, obligații generale”, Convenția de la Istanbul urmărește în special să protejeze femeile împotriva tuturor formelor de violență, inclusiv a violenței domestice, și să prevină, să urmărească în justiție și să elimine această violență, să contribuie la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și să proiecteze un cadru cuprinzător, politici și măsuri pentru protecție și asistență.

17. În conformitate cu articolul 2 alineatul (1), Convenția de la Istanbul „se va aplica tuturor formelor de violență împotriva femeilor, inclusiv violența domestică, care afectează femeile în mod disproporționat”.

18. Articolul 3 din această convenție prevede:

„În scopul prezentei [c]onvenții:

- a «violența împotriva femeilor» este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau privarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată;
- b «violența domestică» va însemna toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima;
- c «gen» va însemna rolurile, comportamentele, activitățile și atributele construite social, pe care o societate dată le consideră adecvate pentru femei și bărbați;

d «violența de gen împotriva femeilor» va însemna violența care este direcționată împotriva unei femei pentru că ea este o femeie sau care afectează femeile în mod disproporționat;

[...]

f «femeile» includ fetele cu vârsta până în 18 ani.”

19. Articolul 60 din convenția menționată, intitulat „Cereri de azil bazate pe gen”, are următorul conținut:

„1 Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că violența împotriva femeilor pe bază de gen poate fi recunoscută drept o formă de persecuție, în sensul [a]rticolului 1, [secțiunea] A [alineatul (2)] al Convenției [de la Geneva], și drept o formă de vătămare gravă, dând naștere la protecție complementară/auxiliară.

2 Părțile se vor asigura de faptul că fiecărui temei al [c]onvenției îi este dată o interpretare sensibilă la dimensiunea de gen și de faptul că, acolo unde se stabilește că persecuția temută se datorează unuia sau mai multora din aceste motive, solicitanților li se va acorda statutul de refugiat conform actelor aplicabile relevante.

3 Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a dezvolta proceduri de recepție și servicii de sprijin pentru solicitanții de azil sensibile la dimensiunea de gen, precum și directive de gen și proceduri de azil sensibile la dimensiunea de gen, inclusiv determinarea statutului de refugiat și solicitarea protecției internaționale.”

B. Dreptul Uniunii

20. În conformitate cu articolul 78 alineatul (1) TFUE și cu articolul 18 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), sistemul european comun de azil, în care se integrează Directiva 2011/95, se bazează pe aplicarea integrală și globală a Convenției de la Geneva.

21. Considerentele (17) și (30) ale acestei directive menționează:

„(17) Cu privire la tratamentul persoanelor care intră sub incidența domeniului de aplicare a prezentei directive, statele membre sunt ținute de obligațiile asumate în temeiul instrumentelor de drept internațional la care sunt parte, în special acelea care interzic discriminarea.

[...]

(30) [...] [Este necesară adoptarea unei definiții comune a motivului persecuției pentru «apartenența la un anumit grup social». În scopul definirii unui anumit grup social, ar trebui să se acorde atenția corespunzătoare aspectelor legate de genul solicitantului, inclusiv identității de gen și orientării sexuale, care ar putea fi legată de anumite tradiții și cutume legale, ducând, de exemplu, la mutilare genitală, sterilizare forțată sau avort forțat, în măsura în care aceste aspecte au legătură cu teama de persecuție bine întemeiată a solicitantului.”

22. Articolul 2 literele (d) și (f) din directiva menționată prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[...]

(d) «refugiat» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, a naționalității, a opiniilor politice sau a apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să solicite protecția respectivei țări [...] și care nu intră în domeniul de aplicare a articolului 12;

[...]

(f) «persoană eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe [...] care nu poate fi considerat refugiat, dar în privința căruia există motive serioase și întemeiate de a crede că, în cazul în care ar fi trimis în țara sa de origine [...] ar fi supus unui risc real de a suferi vătămările grave definite la articolul 15 și căruia nu i se aplică articolul 17 alineatele (1) și (2) și nu poate sau, ca urmare a acestui risc, nu dorește protecția respectivei țări.”

23. În cadrul capitolului II din Directiva 2011/95, privind „Evaluarea cererilor de protecție internațională”, articolul 6, intitulat „Agenții de persecuție sau vătămări grave”, prevede:

„Agenții de persecuție sau vătămări grave pot fi:

- (a) statul;
- (b) partidele sau organizațiile care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia;
- (c) agenți neguvernamentali, în cazul în care se poate demonstra că agenții menționați la literele (a) și (b), inclusiv organizațiile internaționale, nu pot sau nu doresc să acorde o protecție împotriva persecuțiilor sau a vătămărilor grave în sensul articolului 7.”

24. Articolul 7 din această directivă, intitulat „Agenții de protecție”, are următorul conținut:

„(1) Protecția împotriva persecuției sau a vătămărilor grave poate fi asigurată numai:

- (a) de stat sau
- (b) de partide sau organizații, inclusiv organizații internaționale, care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia,

cu condiția ca acestea să fie dispuse și în măsură să ofere protecție în conformitate cu alineatul (2).

(2) O astfel de protecție împotriva persecuției sau a vătămărilor grave trebuie să fie efectivă și să nu aibă un caracter temporar. O astfel de protecție se acordă, în general, atunci când agenții menționați la alineatul (1) literele (a) și (b) iau măsuri rezonabile pentru a împiedica persecuția sau vătămările grave, între altele, atunci când dispun de un sistem juridic eficient care să permită

descoperirea, urmărirea penală și sancționarea acțiunilor ce constituie o persecuție sau o vătămare gravă și atunci când solicitantul are acces la o astfel de protecție.

[...]

25. Capitolul III din directiva menționată, intitulat „Condiții pentru a fi considerat refugiat”, include articolul 9, care prevede:

„(1) Pentru a fi considerat drept un act de persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva, acesta trebuie:

- (a) să fie suficient de grav prin natura sau prin caracterul său repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, în special a drepturilor de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale^[13]; sau
- (b) să fie o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care să fie suficient de gravă pentru a afecta un individ în mod similar cu cele menționate la litera (a).

(2) Actele de persecuție, în sensul alineatului (1), pot lua, printre altele, următoarele forme:

- (a) acte de violență fizică sau psihică, inclusiv acte de violență sexuală;

[...]

- (f) actele împotriva unor persoane din motive de gen [...]

(3) În conformitate cu articolul 2 litera (d), trebuie să existe o legătură între motivele menționate la articolul 10 și actele de persecuție în sensul alineatului (1) din prezentul articol sau absența protecției împotriva unor astfel de acte.”

26. Articolul 10 din Directiva 2011/95, intitulat „Motivele persecuției”, prevede:

„(1) Atunci când evaluează motivele persecuției, statele membre țin seama de următoarele elemente:

[...]

(d) un grup este considerat un anumit grup social în special atunci când:

- membrii săi împărtășesc o caracteristică înăscută sau o istorie comună ce nu poate fi modificată sau o caracteristică sau o credință atât de fundamentală pentru identitate sau conștiință încât nu ar trebui să i se ceară unei persoane să renunțe la aceasta; precum și
- respectivul grup are o identitate proprie în țara în cauză, fiind perceput ca diferit de societatea înconjurătoare.

¹³ Semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, denumită în continuare „CEDO”.

În funcție de condițiile predominante din țara de origine, un grup social specific poate fi un grup al cărui membri au drept caracteristică comună orientarea sexuală. Orientarea sexuală nu se poate înțelege ca incluzând acte considerate delictive în conformitate cu legislația internă a statelor membre. Aspectelor legate de egalitatea de gen, inclusiv identității de gen, li se acordă atenția corespunzătoare, în vederea stabilirii apartenenței la un anumit grup social sau a identificării caracteristicilor unui astfel de grup;

[...]

(2) Atunci când se evaluează dacă un solicitant este îndreptățit să se teamă că va fi persecutat, este indiferent dacă posedă efectiv caracteristica legată de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice care stau la originea persecuției, atât timp cât o astfel de caracteristică îi este atribuită de agentul de persecuție.”

27. Capitolul V din această directivă, referitor la „[c]ondiții[le] pentru obținerea de protecția subsidiară”, cuprinde articolul 15, intitulat „Vătămări grave”, care prevede:

„Vătămrile grave sunt:

- (a) pedeapsa cu moartea sau execuția sau
- (b) tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante aplicate unui solicitant în țara de origine;

[...]”

C. Dreptul bulgar

28. În Bulgaria, examinarea cererilor de protecție internațională este reglementată de Zakon za ubezhishteto i bezhantsite (Legea privind azilul și refugiații)¹⁴, în versiunea publicată în DV nr. 103 din 27 decembrie 2016 (denumită în continuare „ZUB”). Directivele 2011/95 și 2013/32/UE¹⁵ au fost transpuse în dreptul bulgar prin intermediul a două legi de modificare și completare a ZUB, publicate în DV nr. 80 din 16 octombrie 2015 și, respectiv, DV nr. 101 din 22 decembrie 2015.

29. Potrivit articolului 6 alineatul (1) din ZUB:

„Competențele prevăzute de prezenta lege sunt exercitate de persoanele responsabile din cadrul Darzhavna agentsia za bezhantsite [(Agenția Națională pentru Refugiați, denumită în continuare „DAB”)]. Acestea stabilesc toate faptele și circumstanțele relevante pentru procedura de acordare a protecției internaționale și acordă asistență străinilor care au depus o astfel de cerere de protecție.”

30. ZUB prevede două forme de protecție internațională.

¹⁴ DV nr. 54 din 31 mai 2002.

¹⁵ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (JO 2013, L 180, p. 60).

31. Articolul 8 din ZUB privește condițiile de fond pe care trebuie să le îndeplinească solicitantul pentru a beneficia de statutul de refugiat. Acest articol încorporează în termeni similari dispozițiile prevăzute la articolele 6 și 9 din Directiva 2011/95.

32. Articolul 9 din ZUB privește, la rândul său, condițiile de fond pe care trebuie să le îndeplinească solicitantul pentru a beneficia de un „statut umanitar”, care corespunde protecției subsidiare, aceste condiții fiind corespunzătoare „vătmărilor grave”, astfel cum sunt definite la articolul 15 din Directiva 2011/95.

III. Situația de fapt din litigiul principal și întrebările preliminare

33. WS, reclamanta din litigiul principal, este o resortisantă turcă de origine kurdă, de confesiune musulmană (sunnită) și divorțată. În luna iunie 2018, ea a părăsit Turcia pentru a se deplasa în Bulgaria și apoi în Germania, unde a formulat o primă cerere de protecție internațională. Printr-o decizie din 28 februarie 2019 emisă de DAB, Bulgaria a acceptat să o preia în vederea examinării cererii sale de protecție internațională.

34. În cadrul a trei audieri desfășurate în luna octombrie 2019, WS a declarat că a avut probleme în Turcia cu fostul soț, BS, cu care ar fi fost căsătorită forțat în cursul anului 2010 și cu care ar fi avut trei fiice. După numeroase episoade de violență și amenințări atât din partea soțului său, cât și a familiei sale biologice și a familiei prin alianță, aceasta ar fi fost găzduită în mod regulat în „centre de prevenire și monitorizare a violenței” și ar fi fugit de acasă în luna septembrie 2016. În această privință, WS ar fi prezentat în special o plângere depusă la Parchetul General din Torbalı (Turcia), în care se menționează aceste violențe. WS ar fi încheiat o căsătorie religioasă cu un alt bărbat în cursul anului 2017, cu care ar fi avut un fiu în luna mai 2018. Divorțul dintre WS și BS ar fi fost pronunțat printr-o decizie a Tribunalului civil nr. 1 din Diyarbakır (Turcia) la 20 septembrie 2018, atunci când aceasta părăsise deja Turcia. WS ar fi subliniat, în plus, că nu a beneficiat de niciun sprijin din partea familiei sale biologice și că tatăl său i-a interzis să rămână în contact pentru motivul că părăsise domiciliul conjugal. De asemenea, WS a susținut că se temea pentru viața sa în cazul în care va trebui să se întoarcă în Turcia.

35. Printr-o decizie din 21 mai 2020, DAB a respins cererea de protecție internațională formulată de WS, atât în temeiul articolului 8 din ZUB (statut de refugiat), cât și al articolului 9 din această lege (statut umanitar/protecție subsidiară).

36. DAB a considerat că nu erau îndeplinite condițiile pentru acordarea statutului de refugiat, pentru motivul că violențele pe care WS le-ar fi suferit din partea soțului său și a membrilor familiei sale, precum și amenințările cu moartea proferate împotriva sa nu puteau fi asociate cu niciunul dintre motivele de persecuție menționate la articolul 8 alineatul (1) din ZUB, și anume rasa, religia, naționalitatea, opiniile politice sau apartenența la un anumit grup social. WS nu ar fi declarat nici că ar fi fost persecutată din cauza genului său.

37. În plus, DAB a considerat că nu erau îndeplinite nici condițiile necesare pentru acordarea statutului umanitar (protecție subsidiară), pentru motivul că nici autoritățile oficiale și nici anumite grupuri nu au întreprins vreo acțiune împotriva lui WS. În sfârșit DAB a subliniat că WS nu ar fi informat autoritățile polițienești cu privire la agresiunile de natură penală săvârșite împotriva sa și nici nu ar fi depus plângere și că aceasta ar fi părăsit Turcia în mod legal.

38. WS a introdus o acțiune împotriva acestei decizii, care a fost respinsă printr-o decizie din 15 octombrie 2020. Această decizie ar fi dobândit autoritate de lucru judecat prin decizia din 9 martie 2021 a Varhoven administrativen sad (Curtea Administrativă Supremă, Bulgaria).

39. WS a depus o cerere ulterioară de protecție internațională la 13 aprilie 2021, furnizând nouă dovezi scrise privind situația sa personală și țara sa de origine. Pe de o parte, ea susține că îndeplinește condițiile pentru obținerea statutului de refugiat prevăzute la articolul 8 din ZUB, fiind victima unor acte de persecuție săvârșite pe motivul apartenenței sale la un anumit grup social, cel al femeilor care au fost supuse unor acte de violență domestică, precum și cel al femeilor care sunt potențiale victime ale unor crime de onoare săvârșite de agenți neguvernamentali, împotriva cărora statul turc nu o poate proteja. Ea arată de asemenea că se opune returnării sale în Turcia, temându-se că va fi ucisă de fostul soț sau că va deveni victima unei crime de onoare și că va fi căsătorită forțat din nou. Ea subliniază că situația sa este mai dificilă în prezent întrucât a avut un copil cu un bărbat cu care nu este căsătorită civil. Ca împrejurări noi, WS invocă de asemenea retragerea Republicii Turcia din Convenția de la Istanbul și prezintă în această privință printre altele două rapoarte întocmite în luna martie 2021, unul de U. S. Department of State (Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii), referitor la practicile în materie de drepturi ale omului în Turcia, iar celălalt de platforma turcă „We will stop femicide”.

40. Pe de altă parte, WS susține că îndeplinește condițiile pentru acordarea statutului umanitar (protecție subsidiară) prevăzute la articolul 9 din ZUB, în măsura în care returnarea sa în Turcia ar expune-o unei încălcări a drepturilor sale fundamentale recunoscute la articolele 2 și 3 din CEDO.

41. Printr-o decizie din 5 mai 2021, DAB a refuzat să deschidă o nouă procedură de examinare a cererii de protecție internațională pentru motivul că WS nu a prezentat elemente noi privind situația sa personală sau statul său de origine, menționând, în plus, că autoritățile turce ar fi ajutat-o în mai multe rânduri și și-ar fi manifestat disponibilitatea de a o asista prin toate mijloacele legale.

42. În aceste condiții, Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Sofia, Bulgaria) a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Definițiile și noțiunile prevăzute de [CEDAW] și de [Convenția de la Istanbul] sunt aplicabile – în conformitate cu considerentul (17) al [Directivei 2011/95] – pentru a califica violența împotriva femeilor întemeiată pe gen drept motiv pentru acordarea protecției internaționale în temeiul [Convenției de la Geneva] și al Directivei 2011/95 sau violența împotriva femeilor întemeiată pe gen ca motiv pentru acordarea protecției internaționale în temeiul Directivei 2011/95 are o semnificație autonomă, distinctă de cea prevăzută de instrumentele de drept internațional menționate?
- 2) În cazul în care se invocă exercitarea unor acte de violență de gen împotriva femeilor, pentru a stabili apartenența la un anumit grup social ca motiv de persecuție în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95 trebuie luat în considerare exclusiv genul biologic sau social al victimei persecuției (violența împotriva unei femei, pentru simplul motiv că este o femeie); formele/actele/acțiunile concrete ale persecuției, precum cele enumerate neexhaustiv în cuprinsul considerentului (30) al Directivei 2011/95, pot fi decisive

pentru «vizibilitatea grupului în societate», cu alte cuvinte criteriul de diferențiere al acestui grup, în funcție de condițiile predominante din țara de origine, sau aceste acte pot privi numai actele de persecuție prevăzute la articolul 9 alineatul (2) literele (a) și (f) din Directiva 2011/95?

- 3) În cazul în care solicitanta de protecție invocă acte de violență de gen sub forma actelor de violență domestică, genul biologic sau social constituie un motiv suficient pentru a stabili apartenența la un anumit grup social în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95 sau trebuie să se stabilească un criteriu de diferențiere suplimentar al grupului, în sensul interpretării literale a acestei dispoziții, potrivit căreia condițiile trebuie să fie îndeplinite cumulativ, iar aspectele legate de gen alternativ?
- 4) În cazul în care solicitanta invocă acte de violență de gen sub forma actelor de violență domestică săvârșite de un agent de persecuție neguvernamental, în sensul articolului 6 litera (c) din Directiva 2011/95, dispoziția articolului 9 alineatul (3) din [Directiva 2011/95] trebuie să fie interpretată în sensul că, pentru existența unei legături de cauzalitate, este suficient să se constate o legătură între motivele de persecuție prevăzute la articolul 10 alineatul (1) [din această directivă] și actele de persecuție în sensul [articolului 9] alineatului (1) [din directiva menționată] sau trebuie să se constate în mod obligatoriu absența protecției împotriva actelor de persecuție invocate ori legătura de cauzalitate există în cazul în care agenții de persecuție neguvernamentali nu recunosc ca atare actele individuale de persecuție/violență legate de genul persoanei persecutate?
- 5) În cazul în care sunt îndeplinite celelalte condiții necesare în acest scop, amenințarea reală cu o crimă de onoare în cazul unei eventuale întoarceri în țara de origine poate să justifice acordarea protecției subsidiare în temeiul articolului 15 litera (a) din Directiva 2011/95 coroborat cu articolul 2 din CEDO (moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat) sau aceasta trebuie să fie calificată drept «vătămare gravă» în sensul articolului 15 litera (b) din Directiva 2011/95 coroborat cu articolul 3 din CEDO, astfel cum este interpretat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, ținând seama de evaluarea globală a riscului să fie comise alte acte de violență de gen, sau, pentru acordarea acestei protecții, este suficient ca solicitanta să își exprime refuzul subiectiv de a beneficia de protecția țării sale de origine?”

43. WS, guvernele german și francez, precum și Comisia Europeană și Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) au depus observații scrise.

IV. Analiză

44. Prin intermediul trimiterii preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească în ce măsură o resortisantă a unei țări terțe care afirmă că riscă să fie victima unei crime de onoare sau a unei căsătorii forțate, precum și să fie expusă unor acte de violență domestică săvârșite în cadrul locuinței sale, odată întoarsă în țara sa de origine, poate beneficia de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 2011/95.

45. În conformitate cu procedura de examinare stabilită la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2013/32, primele patru întrebări preliminare se referă la condițiile în care o astfel de persoană ar putea beneficia de statutul de refugiat în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 2011/95¹⁶. Deși instanța de trimitere nu are îndoieli cu privire la calificarea drept „acte de persecuție” a actelor la care WS se teme că este expusă¹⁷, ea pune, în schimb, sub semnul întrebării numeroasele incertitudini cu privire la modul în care trebuie să se țină seama de genul acestei persoane pentru a stabili, pe de o parte, motivele persecuției (articolul 10 din Directiva 2011/95) și, pe de altă parte, legătura de cauzalitate dintre aceste motive și lipsa de protecție acordată de țara de origine [articolul 9 alineatul (3) din această directivă].

46. A cincea întrebare preliminară privește condițiile în care WS ar putea beneficia de protecție subsidiară în sensul articolului 2 litera (f) din Directiva 2011/95 în ipoteza în care nu ar putea fi considerată refugiat. În special, instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă faptele pe care reclamanta riscă să le sufere în cazul în care este trimisă în țara sa de origine pot fi calificate drept „vătămări grave” în sensul articolului 15 din această directivă.

A. Condițiile de acordare a statutului de refugiat în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 2011/95

1. Cu privire la prima întrebare preliminară, referitoare la sensul și domeniul de aplicare al noțiunii de „violență împotriva femeilor întemeiată pe gen”

47. Prin intermediul primei întrebări preliminare, instanța de trimitere, întemeindu-se pe considerentul (17) al Directivei 2011/95, solicită Curții de Justiție să stabilească dacă noțiunea de „violență împotriva femeilor întemeiată pe gen”, în cazul în care ar trebui să constituie un motiv de acordare a statutului de refugiat, are un înțeles autonom în dreptul Uniunii sau dacă această noțiune trebuie definită în lumina Convenției de la Geneva, a CEDAW și a Convenției de la Istanbul.

48. Această problemă provine din faptul că, la fel precum articolul 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva, articolul 2 litera (d) din Directiva 2011/95 se limitează la a menționa „apartenența la un anumit grup social”, fără a face nicio referire în definiția noțiunii de „refugiat” la „genul” solicitantului de protecție internațională și fără a prevedea nici faptul că violența împotriva femeilor întemeiată pe gen poate constitui, în sine, un motiv de protecție internațională. În schimb, Convenția de la Istanbul și CEDAW, adoptate sub egida Consiliului Europei și, respectiv, a Organizației Națiunilor Unite, conțin dispoziții exprese cu privire la aceasta.

¹⁶ În conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2013/32, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească dacă solicitantul îndeplinește condițiile pentru a obține statutul de refugiat înainte de a analiza dacă acesta este eligibil pentru protecție subsidiară. A se vedea în această privință Hotărârea din 25 iulie 2018, Alheto (C-585/16, EU:C:2018:584, punctul 89).

¹⁷ În funcție de împrejurările specifice ale fiecărei spețe, considerăm că astfel de acte de violență pot implica, fie prin natura, fie prin repetarea lor, o „încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului” în sensul articolului 9 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2011/95 sau pot atinge un „anumit nivel de gravitate” în sensul Hotărârii din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 22 și jurisprudența citată). În acest sens, UNHCR precizează în Principiile directe privind protecția internațională nr. 1: persecuția legată de gen în contextul articolului 1 A alineatul (2) din Convenția din 1951 și/sau al Protocolului din 1967 la aceasta privind statutul refugiaților (denumite în continuare „Principiile directe privind persecuția legată de gen”), din 8 iulie 2008, că nu există nicio îndoială că „violul și alte forme de violență legate de gen, precum violența legată de zestre, mutilările genitale feminine, violența în familie și traficul de ființe umane [...] sunt acte care provoacă suferințe grave, atât psihice, cât și fizice, și care sunt utilizate ca forme de persecuție, fie că sunt săvârșite de state sau de particulari” (punctul 9). A se vedea de asemenea în același sens punctul 310 din Raportul explicativ al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, nr. 210, denumit în continuare „Raportul explicativ al Convenției de la Istanbul”).

49. Convenția de la Istanbul urmărește, în conformitate cu articolul 1, să protejeze femeile împotriva tuturor formelor de violență, inclusiv a violenței domestice, prin consolidarea prevenirii violenței și a asistenței acordate victimelor, precum și prin consolidarea urmăririi penale și a pedepsirii autorilor actelor de violență, prin adoptarea unor politici cuprinzătoare și coordonate.

50. Noțiunea de „gen” este definită la articolul 3 litera (c) din Convenția de la Istanbul ca fiind „rolurile, comportamentele, activitățile și atributele construite social, pe care o societate dată le consideră adecvate pentru femei și bărbați”. Noțiunea de „violență împotriva femeilor” este la rândul său definită la articolul 3 litera (a) din această convenție ca vizând „toate acțiunile de violență de gen care rezultă în sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau privarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată”. În sfârșit, noțiunea de „violență împotriva femeilor întemeiată pe gen” este definită la articolul 3 litera (d) din convenție ca desemnând „violența care este direcționată împotriva unei femei pentru că ea este o femeie sau care afectează femeile în mod disproporționat”¹⁸.

51. Astfel, articolul 60 alineatul (1) din Convenția de la Istanbul impune statelor părți să adopte măsurile necesare pentru a se asigura că violența împotriva femeilor întemeiată pe gen poate fi recunoscută drept o formă de persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A alineatul (2) din Convenția de la Geneva și drept o formă de vătămare gravă, dând naștere la protecție subsidiară. Raportul explicativ al Convenției de la Istanbul precizează că acest articol este conceput ca fiind compatibil cu Convenția de la Geneva și cu articolul 3 din CEDO, astfel cum este interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului¹⁹.

52. CEDAW și în special Recomandările generale nr. 19 și 35 ale Comitetului pentru eliminarea discriminării în privința femeilor urmăresc, la rândul lor, să sporească eficacitatea luptei împotriva discriminării femeilor sub toate formele sale, solicitând statelor părți să garanteze femeilor beneficiul deplin și exercitarea deplină ale drepturilor care le sunt recunoscute în toate domeniile. Aceste recomandări generale completează CEDAW prin integrarea unei abordări întemeiate pe gen, prin definirea violenței întemeiate pe gen, prin solicitarea ca statele părți să adopte măsuri generale inspirate de cele adoptate în contextul Convenției de la Istanbul.

53. Odată amintite aceste aspecte, este necesar să se examineze în prezent în ce măsură ar trebui să se țină seama de dispozițiile cuprinse în aceste două convenții în scopul punerii în aplicare a Directivei 2011/95.

54. În primul rând, amintim că, în temeiul articolului 78 alineatul (1) TFUE, sistemul european comun de azil, în care este încorporată Directiva 2011/95, trebuie să fie conform cu Convenția de la Geneva și Protocolul din anul 1967 privind statutul refugiaților, precum și cu „alte tratate din domeniu”²⁰.

¹⁸ La punctul 44 din Raportul explicativ al Convenției de la Istanbul se precizează că noțiunea de „violență împotriva femeilor întemeiată pe gen” se distinge de alte forme de violență prin faptul că „genul victimei este motivul principal al actelor de violență descrise la litera (a) [violență împotriva femeilor]. Cu alte cuvinte, violența întemeiată pe gen se referă la orice prejudiciu suferit de o femeie și care constituie atât cauza, cât și consecința raporturilor de putere inegale bazate pe diferențele percepute dintre bărbați și femei și care conduc la subordonarea femeilor atât în sfera publică, cât și în cea privată”.

¹⁹ Punctul 300 din acest raport explicativ.

²⁰ A se vedea de asemenea articolul 18 din cartă, precum și considerentele (3), (4), (12), (23) și (24) ale Directivei 2011/95 [Hotărârea din 14 mai 2019, M și alții (Revocarea statutului de refugiat) (C-391/16, C-77/17 și C-78/17, EU:C:2019:403, punctul 80, precum și jurisprudența citată), și Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 20)].

55. Astfel, obiectivul principal al Directivei 2011/95, după cum este prevăzut la articolul 1 al acesteia și în jurisprudența Curții, este de a stabili un sistem normativ care cuprinde noțiuni și criterii comune statelor membre pentru identificarea persoanelor care au nevoie de protecție internațională și care sunt, prin urmare, proprii Uniunii, asigurând în același timp respectarea deplină a articolului 1 din Convenția de la Geneva²¹. Astfel, în Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil)²², Curtea a refuzat să extindă domeniul de aplicare al acestei directive dincolo de cel reglementat de această convenție, pentru a respecta intenția clară a legiuitorului Uniunii de a armoniza în cadrul Uniunii punerea în aplicare a statutului de refugiat în sensul convenției menționate²³.

56. Or, după cum am arătat, articolul 1 secțiunea (A) din Convenția de la Geneva nu face nicio referire la „gen” în definiția noțiunii de „refugiat” și nici nu prevede că „violența împotriva femeilor întemeiată pe gen” poate constitui, în sine, un motiv care să permită acordarea protecției internaționale. În principiile sale directoare privind persecuția legată de gen, UNHCR a considerat că nu este necesar să introducă un motiv suplimentar în definiția noțiunii de „refugiat” prevăzută la articolul 1 din această convenție, întrucât statele părți recunosc faptul că genul poate influența sau dicta tipul de persecuție sau de prejudiciu suferit, precum și motivele pentru tratamentul suferit²⁴. În contextul Directivei 2011/95, genul solicitantului este luat, prin urmare, în considerare cu ocazia evaluării naturii actelor de persecuție la care acesta este expus sau riscă să fie expus în țara sa de origine [articolul 9 alineatul (2) litera (f) din această directivă]²⁵ și cu ocazia examinării referitoare la motivele persecuției, în special în contextul recunoașterii apartenenței solicitantului la un anumit grup social [articolul 10 alineatul (1) litera (d) al doilea paragraf *in fine* din directiva menționată].

57. Desigur, Directiva 2011/95 nu definește noțiunea de „gen”. Cu toate acestea, se poate face referire la documente emise de UNHCR, care beneficiază, în conformitate cu o jurisprudență constantă a Curții, de o relevanță deosebită având în vedere rolul încredințat UNHCR în temeiul Convenției de la Geneva²⁶. Astfel, în principiile sale directoare privind persecuția legată de gen, UNHCR afirmă că „genul se referă la relațiile dintre femei și bărbați bazate pe identități, statute,

²¹ A se vedea considerentele (23) și (24) ale Directivei 2011/95. A se vedea de asemenea Hotărârea din 14 mai 2019, M și alții (Revocarea statutului de refugiat) (C-391/16, C-77/17 și C-78/17, EU:C:2019:403, punctele 81 și 83, precum și jurisprudența citată), și Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 19).

²² C-238/19, EU:C:2020:945.

²³ Punctul 49 din această hotărâre. A se vedea de asemenea Hotărârea din 24 aprilie 2018, MP (Protecție subsidiară a victimei unor torturi anterioare) (C-353/16, EU:C:2018:276, punctele 54-56), în care Curtea a făcut distincție între mecanismele puse în aplicare prin Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (JO 2004, L 304, p. 12, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52) și cele stabilite prin Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1465 p. 85, nr. 24841 (1987)].

²⁴ Punctul 6 din aceste principii directoare. UNHCR notează la punctul 5 din Principiile directoare menționate că, „din punct de vedere istoric, definiția refugiatului a fost interpretată într-un cadru de experiențe masculine, ceea ce înseamnă că multe cereri din partea femeilor sau a homosexualilor nu au fost recunoscute. Cu toate acestea, în ultimii zece ani, analiza și înțelegerea considerațiilor referitoare la sex și la gen în contextul refugiaților au progresat într-un mod considerabil în dreptul jurisprudențial, în practica statelor în general și în textele academice. Aceste progrese s-au bazat pe evoluția dreptului și a standardelor internaționale în materie de drepturile omului [...] și în paralel cu această evoluție, precum și pe evoluția ramurilor conexe ale dreptului internațional, în special jurisprudența tribunalelor penale internaționale pentru fosta Iugoslavie și Rwanda și Statutul Curții Penale Internaționale (Statutul de la Roma)”.

²⁵ După cum demonstrează formularea considerentului (30) al Directivei 2011/95, aspectele legate de noțiunea de „gen” au fost introduse cu ocazia reformării Directivei 2004/83, înlocuind noțiunea de „sex” care era utilizată anterior.

²⁶ A se vedea în această privință Hotărârea din 23 mai 2019, Bilali (C-720/17, EU:C:2019:448, punctul 57 și jurisprudența citată), precum și considerentul (22) al Directivei 2011/95.

roluri și responsabilități care sunt definite sau construite social sau cultural și care sunt atribuite bărbaților și femeilor, în timp ce «sexul» este determinat biologic. Astfel, genul nu este nici static, nici înăscut, ci dobândește o semnificație construită social și cultural de-a lungul timpului”²⁷.

58. În plus, chiar dacă articolul 9 alineatul (2) litera (f) din Directiva 2011/95 nu precizează domeniul de aplicare al „actel[or] împotriva unor persoane din motive de gen”, poate fi util să se facă referire, în acest scop, la un alt instrument de drept derivat, și anume Directiva 2012/29/UE²⁸. Într-adevăr, considerentul (17) al acestei directive definește noțiunea de „violenta bazată pe gen” ca referindu-se la „[v]iolenta îndreptată împotriva unei persoane din cauza genului, a identității de gen sau a exprimării de gen a acesteia sau care afectează în mod disproporționat persoane aparținând unui anumit gen [...]. Aceasta poate avea ca rezultat vătămări de natură fizică, sexuală, emoțională sau psihologică sau prejudicii economice suferite de victime. Violenta bazată pe gen este considerată o formă de discriminare și o încălcare a libertăților fundamentale ale victimei și include violenta în cadrul relațiilor apropiate, violenta sexuală (inclusiv violul, agresiunea sexuală și hărțuirea), traficul de persoane, sclavia și diferite forme de practici vătămătoare, precum căsătoriile forțate, mutilarea genitală a femeilor și așa-numitele «infrațiuni de onoare». Femeile victime ale violenței bazate pe gen și copiii acestora necesită adeseori un sprijin și o protecție deosebite din cauza riscului ridicat de victimizare secundară și repetată, a riscului de intimidare sau de răzbunare asociat unor astfel de violențe”.

59. În al doilea rând, în ceea ce privește termenii utilizați în Convenția de la Istanbul și în CEDAW, este cert că Uniunea nu a ratificat CEDAW și că, deși a semnat Convenția de la Istanbul la 13 iunie 2017, încă nu a aderat totuși la aceasta²⁹. În plus, această convenție nu a fost ratificată de toate statele membre³⁰. În așteptarea unei astfel de aderări sau ratificări, Convenția de la Istanbul constituie înainte de toate o convenție multidisciplinară care urmărește să asigure, într-o manieră holistă și pe baza unei abordări integrate care implică toți actorii din societate, prevenirea violenței împotriva femeilor³¹, protecția și sprijinul victimelor, precum și urmărirea penală a autorilor actelor de violență.

60. Trebuie concluzionat că, în stadiul actual, nici Convenția de la Istanbul, nici CEDAW nu se numără printre „tratate[le] din domeniu” în lumina cărora trebuie interpretată Directiva 2011/95, în sensul articolului 78 alineatul (1) TFUE.

²⁷ Punctul 3 din aceste principii directoare.

²⁸ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului (JO 2012, L 315, p. 57).

²⁹ A se vedea în această privință Avizul 1/19 (Convenția de la Istanbul) din 6 octombrie 2021 (EU:C:2021:832). Etapa următoare, și anume aderarea oficială a Uniunii la Convenția de la Istanbul, necesită adoptarea unei decizii de către Consiliul Uniunii Europene după aprobarea Parlamentului European. Finalizarea aderării Uniunii la această convenție este o prioritate a strategiei Uniunii în favoarea egalității de gen pentru perioada 2020-2025: a se vedea Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, „O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025” [COM(2020) 152 final] (p. 4).

³⁰ La ora actuală, toate statele membre au semnat Convenția de la Istanbul, iar 21 dintre acestea au ratificat-o (a se vedea nota de subsol 6 din prezentele concluzii), chiar dacă Republica Polonă și-a anunțat la 25 iulie 2020 intenția de a se retrage din această convenție, o decizie condamnată de Uniune și de Consiliul Europei (a se vedea Bulletin quotidien Europe, nr. 12536, *Agence Europe*, 28 iulie 2020, p. 7 și 8).

³¹ De exemplu, articolul 12 alineatul (1) din Convenția de la Istanbul solicită statelor părți să ia „măsurile necesare pentru a promova schimbările în modelele de comportament sociocultural al femeilor și al bărbaților, în vederea eradicării prejudecăților, obiceiurilor, tradițiilor și a altor practici care sunt bazate pe ideea inferiorității femeilor sau pe roluri stereotipe pentru femei și bărbați”.

61. În ceea ce privește, în al treilea și ultimul rând, considerentul (17) al Directivei 2011/95, pe care se întemeiază instanța de trimitere, considerăm că acest considerent nu este relevant în scopul interpretării sensului și domeniului de aplicare în dreptul Uniunii ale noțiunii de „violență împotriva femeilor întemeiată pe gen”.

62. Considerentul menționat prevede că, „[c]u privire la tratamentul persoanelor care intră sub incidența domeniului de aplicare a [acestei] directive, statele membre sunt ținute de obligațiile asumate în temeiul instrumentelor de drept internațional la care sunt parte, în special acelea care interzic discriminarea”. Or, făcând referire la „tratamentul persoanelor care intră sub incidența domeniului de aplicare a [directivei menționate]”, legiuitorul Uniunii nu a vizat modalitățile de examinare a unei cereri de protecție internațională, și anume criteriile necesare pentru acordarea unei astfel de protecții, ci mai degrabă drepturile și beneficiile de care se bucură solicitanții sau beneficiarii de protecție internațională pe teritoriul statului membru în care au depus și, dacă este cazul, au obținut protecție internațională. Într-adevăr, considerentul (17) al Directivei 2011/95 își găsește expresia în capitolul VII din aceasta, referitor la „[c]onținutul protecției internaționale”. Cu titlu ilustrativ, acest legiuitor a prevăzut cerința ca statele membre să garanteze egalitatea de tratament între beneficiarii de protecție internațională și resortisanții acestora în ceea ce privește accesul la procedurile de recunoaștere a calificărilor [articolul 28 alineatul (1)] sau accesul la îngrijirea sănătății (articolul 30). În acest context, statele membre trebuie să respecte obligațiile care decurg din instrumentele internaționale la care sunt părți, precum CEDAW și Convenția de la Istanbul.

63. Rezultă din toate aceste elemente că articolul 2 litera (d) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că condițiile de acordare a statutului de refugiat unei persoane care se teme că va fi victima unor acte de violență întemeiate pe gen în cazul întoarcerii în țara de origine trebuie examinate din perspectiva dispozițiilor prevăzute în acest scop de directiva respectivă, care trebuie interpretate în lumina economiei generale și a finalității acesteia, cu respectarea Convenției de la Geneva, în conformitate cu articolul 78 alineatul (1) TFUE, și nu pe baza definițiilor cuprinse în CEDAW și în Convenția de la Istanbul, care nu sunt „tratate din domeniu” în sensul acestui articol.

64. Totuși, în conformitate cu considerentul (16) al Directivei 2011/95, această interpretare trebuie făcută de asemenea cu respectarea drepturilor recunoscute de cartă³².

2. Cu privire la cea de a doua și cea de a treia întrebare preliminară, referitoare la aprecierea privind apartenența resortisantei unei țări terțe la un „anumit grup social” [articolul 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95]

65. Prin intermediul celei de a doua și al celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență Curții să clarifice împrejurările în care o resortisantă a unei țări terțe care afirmă că riscă să fie victima unei crime de onoare sau a unei căsătorii forțate, precum și să fie expusă unor acte de violență domestică în cazul în care este trimisă în țara sa de origine poate fi considerată ca aparținând unui „anumit grup social” în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95.

³² A se vedea Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 20 și jurisprudența citată).

66. În primul rând, instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă genul biologic al solicitantei poate determina, singur, apartenența acesteia la un anumit grup social în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din această directivă.

67. Articolul 10 alineatul (1) litera (d) din directiva menționată prevede că trebuie îndeplinite două condiții pentru a stabili apartenența unui solicitant la un „anumit grup social”. Aceste două condiții sunt cumulative³³.

68. Pe de o parte, membrii grupului trebuie să împărtășească o caracteristică înăscută sau o istorie comună ce nu poate fi modificată sau o caracteristică sau o credință atât de fundamentală pentru identitate sau conștiință încât nu ar trebui să i se ceară unei persoane să renunțe la aceasta. În această privință, articolul 10 alineatul (1) litera (d) al doilea paragraf din Directiva 2011/95 precizează că, în funcție de condițiile predominante din țara de origine, aspectelor legate de egalitatea de gen, inclusiv identității de gen, trebuie să li se acorde atenția corespunzătoare în vederea stabilirii apartenenței la un anumit grup social sau a identificării caracteristicilor unui astfel de grup³⁴.

69. Pe de altă parte, respectivul grup trebuie să aibă o identitate proprie în țara terță în cauză, fiind perceput ca diferit de societatea înconjurătoare.

70. În plus, rezultă din articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2011/95 că, atunci când se evaluează dacă un solicitant este îndreptățit să se teamă că va fi persecutat, este indiferent dacă posedă efectiv caracteristica legată de apartenența la un anumit grup social care stă la originea persecuției, atât timp cât o astfel de caracteristică îi este atribuită de agentul de persecuție³⁵.

71. În ceea ce privește prima dintre condițiile menționate, este cert că genul solicitantei poate fi asociat cu o caracteristică înăscută, și anume sexul său biologic, „ce nu poate fi modificată”, în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95. În această privință, atragem atenția că propunerea inițială a Comisiei privind Directiva 2004/83 făcea referire în mod expres la „caracteristicile esențiale” ale grupului, „precum orientarea sexuală, vârsta sau sexul”³⁶, Curtea statuând, în plus, în Hotărârea din 7 noiembrie 2013, X și alții³⁷, că „este cert că orientarea sexuală a unei persoane constituie o caracteristică atât de fundamentală pentru identitatea sa încât nu ar trebui să i se ceară să renunțe la aceasta”³⁸.

³³ A se vedea în această privință Hotărârea din 4 octombrie 2018, Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, punctul 89 și jurisprudența citată).

³⁴ A se vedea de asemenea considerentul (30) al Directivei 2011/95.

³⁵ Rezultă din jurisprudența Curții că articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2011/95 trebuie coroborat cu alineatul (2) al acestui articol. În Hotărârea din 4 octombrie 2018, Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, punctul 86), Curtea a statuat că, „independent de aspectul dacă participarea unui resortisant al Azerbaidjanului la introducerea unei acțiuni împotriva acestei țări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru a se constata o încălcare a libertăților fundamentale de către regimul care se află la putere traduce o «opinie politică» din partea acestui resortisant, trebuie să se examineze, în cadrul evaluării motivelor de persecuție invocate în cererea de protecție internațională depusă de resortisantul menționat, dacă există motive întemeiate de a se teme că participarea menționată este percepută de regimul menționat ca un act de disidență politică împotriva căruia acesta ar putea preconiza exercitarea unor represalii”.

³⁶ A se vedea articolul 12 litera (d) din Propunerea de directivă a Consiliului privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe și apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau de persoană care, din alte motive, are nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul acestui statut [COM(2001) 510 final].

³⁷ C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720.

³⁸ Punctul 46 din această hotărâre. Curtea a adăugat la același punct că „[i]nterpretarea amintită este confirmată de articolul 10 alineatul (1) litera (d) al doilea paragraf din directivă, din care reiese că, în funcție de condițiile predominante din țara de origine, un grup social specific poate fi un grup al cărui membri au drept caracteristică comună orientarea sexuală”.

72. În ceea ce privește a doua condiție, aceasta presupune că, în țara de origine, grupul social al cărui membri au același gen are o identitate proprie, întrucât este perceput de societatea înconjurătoare ca fiind un întreg diferit. Potrivit UNHCR, grupul trebuie să fie vizibil³⁹. Această percepție variază nu numai în funcție de țări, comunități etnice sau religioase sau în funcție de contextul politic, ci și în funcție de comportamentul persoanei în cauză⁴⁰. Or, genul este un concept sociologic care este utilizat pentru a lua în considerare, dincolo de sexul biologic, valorile și reprezentările asociate acestuia. Astfel, genul este o noțiune care trebuie să permită evidențierea faptului că relațiile dintre femei și bărbați într-o anumită societate, precum și inegalitățile care pot decurge din acestea ca urmare a rolurilor masculine și feminine atribuite pe baza diferențelor biologice sunt dobândite și construite de societăți și, prin urmare, pot evolua diferit de-a lungul timpului și în funcție de societăți și comunități⁴¹. În acest context, considerăm că femeile, prin simplul fapt de a fi femei, reprezintă un exemplu de grup social definit prin caracteristici înnăscute și imuabile, care pot fi percepute diferit de societate, în funcție de țara lor de origine și ca urmare a normelor sociale, juridice sau religioase ale țării respective sau a cutumelor comunității din care fac parte⁴². Considerăm că faptul că acest grup social este alcătuit din femei într-o anumită societate (și nu din „femei” în general)⁴³ nu este în sine un obstacol în calea recunoașterii identității specifice a acestui grup numai prin prisma dimensiunii sale. Într-adevăr, noțiunea de „identitate proprie” a unui grup, în măsura în care acesta este perceput în mod diferit de societatea înconjurătoare, nu poate fi interpretată ca implicând efectuarea unei evaluări cantitative⁴⁴.

73. Având în vedere aceste elemente, considerăm că o autoritate națională competentă poate considera, în urma evaluării faptelor și a circumstanțelor pe care trebuie să o efectueze în conformitate cu articolul 4 alineatul (3) literele (a)-(c) din Directiva 2011/95, că solicitanta aparține, ca urmare a genului său, unui „anumit grup social” în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din această directivă.

74. În al doilea rând, instanța de trimitere solicită Curții să precizeze dacă actele de persecuție precum cele menționate în considerentul (30) al Directivei 2011/95 și la care poate fi expusă solicitanta în țara sa de origine pot fi luate în considerare pentru a determina identitatea proprie a unui grup în această țară sau dacă aceste acte sunt numai cele prevăzute la articolul 9 alineatul (2) literele (a) și (f) din această directivă.

³⁹ A se vedea principiile directoare privind protecția internațională nr. 2: „Apartenența la un anumit grup social” în contextul articolului 1 A alineatul (2) din Convenția din 1951 și/sau din Protocolul din 1967 la aceasta privind statutul refugiaților (denumite în continuare „principiile directoare privind apartenența la un anumit grup social”), din 8 iulie 2008 (punctele 2 și 14). Acest lucru nu înseamnă însă, astfel cum subliniază Comisia în observațiile sale, că toate persoanele care se tem că sunt expuse la acte de persecuție în țara lor de origine ar putea fi considerate ca aparținând unui anumit grup social în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95, întrucât o astfel de interpretare ar lipsi de orice efect util celelalte motive menționate la articolul 10 alineatul (1) din această directivă. Acesta este de asemenea punctul de vedere exprimat de UNHCR, care consideră, în principiile sale directoare privind apartenența la un anumit grup social, că grupul social trebuie să poată fi identificat independent de persecuție, însă, cu toate acestea, un act de persecuție împotriva unui grup poate fi un element relevant pentru a determina vizibilitatea acestui grup într-o anumită societate (punctele 2 și 14).

⁴⁰ În principiile sale directoare privind apartenența la un anumit grup social, UNHCR subliniază că apartenența la un anumit grup social ar trebui înțeleasă într-un sens evolutiv, deschis la diversitate și la modificările de natură ale grupurilor din diferite societăți, precum și la evoluția standardelor internaționale privind drepturile omului (punctul 3).

⁴¹ Raportul explicativ al Convenției de la Istanbul precizează că „termenul «gen», bazat pe cele două sexe, masculin și feminin, explică faptul că există de asemenea roluri, comportamente, activități și atribute construite social, considerate ca fiind adecvate pentru femei și bărbați de către o anumită societate” (punctul 43).

⁴² Este interesant de observat că articolul 12 litera (d) din propunerea Comisiei citată la nota de subsol 36 din prezentele concluzii menționează în mod expres că noțiunea de „grup social” include „de asemenea grupurile de persoane considerate «inferioare» în fața legii”. A se vedea de asemenea principiile directoare privind persecuția legată de gen (punctul 30).

⁴³ A se vedea orientările privind persecuția legată de gen (punctul 31).

⁴⁴ După cum arată UNHCR în principiile sale directoare privind persecuția legată de gen, adoptarea unei interpretări a Convenției de la Geneva care ia în considerare dimensiunea de gen nu înseamnă că toate femeile au automat dreptul la statutul de refugiat (punctul 4).

75. Considerentul (30) al directivei menționate prevede că, „[î]n scopul definirii unui anumit grup social, ar trebui să se acorde atenția corespunzătoare aspectelor legate de genul solicitantului, inclusiv identității de gen și orientării sexuale, care ar putea fi legată de anumite tradiții și cutume legale, ducând, de exemplu, la mutilare genitală, sterilizare forțată sau avort forțat, în măsura în care aceste aspecte au legătură cu teama de persecuție bine întemeiată a solicitantului”.

76. Acest considerent (30) aduce clarificări pentru a permite o mai bună definire a motivului de persecuție constituit de apartenența la un „anumit grup social”. Acesta enumeră o serie de acte de persecuție care pot fi identificate în scopul definirii unui astfel de grup. Într-adevăr, natura actelor de persecuție, care vizează anumite victime, este cea care face posibilă caracterizarea „identității proprii” a unui grup social. Actele prevăzute în considerentul (30) menționat nu constituie numai acte de persecuție, completând astfel lista neexhaustivă prevăzută la articolul 9 alineatul (2) din Directiva 2011/95, ci permit de asemenea identificarea unui „anumit grup social”. Astfel, rezultă în mod clar din considerentul (30) al acestei directive că natura actelor la care o femeie se teme că va fi expusă în țara sa de origine, în considerarea genului său, poate fi un element relevant pentru a determina apartenența acesteia la un anumit grup social și în special „identitatea proprie” a acestui grup în țara de origine. Chiar dacă, după cum am menționat deja ⁴⁵, un act de persecuție împotriva unui grup poate fi un element relevant în determinarea vizibilității acelui grup într-o anumită societate ⁴⁶, acest lucru nu înseamnă însă că toate persoanele care se tem că vor fi expuse la acte de persecuție în țara lor de origine ar putea fi considerate ca aparținând unui anumit grup social. Acesta este motivul pentru care, în opinia noastră, legiuitorul Uniunii a stabilit mai multe limite în acest considerent. Mai întâi, acesta se referă la acte care sunt deosebit de reprezentative pentru actele de violență bazate pe gen, în măsura în care sunt îndreptate împotriva unei persoane din cauza sexului sau a identității sale sau afectează în mod disproporționat persoanele de un anumit sex. În continuare, acesta vizează acte care au ca rezultat o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale persoanei respective. În sfârșit, acest considerent se referă la acte care țin de o uzanță generală și repetată și a căror autoritate este recunoscută fie prin lege, fie prin cutumă. Rezultă de aici că, în conformitate cu considerentul menționat, o fată sau o adolescentă ar putea fi considerată ca aparținând unui grup vizibil sau identificabil în societate în măsura în care aceasta ar fi expusă unei tradiții sau cutume precum excizia în cazul întoarcerii în țara sa de origine ⁴⁷.

77. În plus, prin utilizarea expresiei „de exemplu”, legiuitorul Uniunii și-a demonstrat voința de a nu limita luarea în considerare a actelor de violență întemeiate pe gen la mutilarea genitală, sterilizarea forțată sau avortul forțat. În consecință, în opinia noastră, nimic nu se opune ca o autoritate națională competentă să considere o fată, o adolescentă sau chiar o femeie ca aparținând unui anumit grup social pentru motivul că ar fi expusă, în cazul întoarcerii în țara de origine, riscului de căsătorie forțată, acest act fiind însoțit de abuzuri morale și fizice care dau naștere la „încălcări odioase ale drepturilor fundamentale ale persoanei, în primul rând ale

⁴⁵ A se vedea nota de subsol 39 din prezentele concluzii.

⁴⁶ A se vedea principiile directeare privind apartenența la un anumit grup social (punctele 2 și 14).

⁴⁷ A se vedea de exemplu, în jurisprudența franceză, Denis-Linton, M., și Malvasio, F., *Trente ans de jurisprudence de la Cour nationale du droit d'asile et du Conseil d'État sur l'asile, Principales décisions de 1982 au 31 décembre 2011*, martie 2012. A se vedea de asemenea Hotărârea Conseil d'État (Franța) din 21 decembrie 2012, Mme A... B... (nr. 332491), precum și Hotărârea Cour nationale du droit d'asile (CNDA) (Franța) din 25 martie 2021, Mmes S. (nr. 20006893 și 20006894 C), în care CNDA a recunoscut statutul de refugiat unei fete senegaleze de etnie soninke născute în Franța, întrucât rata de prevalență a exciziei rămâne foarte ridicată în cadrul acestui grup etnic.

femeilor”, pentru a prelua termenii utilizați de avocatul general Mengozzi⁴⁸. Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât căsătoriile forțate generează printre altele violuri și alte forme de violență sexuală.

78. În ceea ce privește actele de violență domestică, desprindem o concluzie identică, în măsura în care violența domestică se poate traduce în acte de o gravitate extremă și în violențe repetate, care pot conduce la o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale persoanei⁴⁹. Prin urmare, nu vedem niciun motiv care să se opună ca o autoritate națională competentă să considere, în urma unei evaluări a faptelor și circumstanțelor specifice fiecărui caz în parte, că o femeie care ar fi constrânsă să se întoarcă în țara sa de origine aparține unui grup care are propria identitate în această țară, pentru motivul că ar fi expusă în țara respectivă, ca urmare a întoarcerii sale, la acte grave de violență conjugală (loviri, violuri și alte abuzuri sexuale etc.), tradiționale în anumite comunități. În cadrul acestei evaluări individuale, solicitanta trebuie, în mod evident, să furnizeze toate informațiile detaliate, în special cele familiale, geografice și sociologice, referitoare la riscurile la care este expusă în mod personal. Autoritatea națională competentă trebuie să ia în considerare nu numai personalitatea, vârsta, nivelul de educație, originea, trecutul și statutul social al solicitantei, ci și informații generale privind țara de origine și în special normele în vigoare, sociale sau cutumiare care prevalează în această țară sau regiune, în cadrul grupului sau al etniei respective, precum și stadiul legislației în vigoare și punerea în aplicare a acesteia.

79. În sfârșit, considerăm că termenii considerentului (30) al Directivei 2011/95 permit de asemenea să se țină seama de riscurile specifice la care sunt expuse femeile care nu s-ar conforma normelor sociale din țara lor de origine sau care ar încerca să se opună acestora. Chiar dacă nu există o listă exhaustivă a diferitelor grupuri sociale pe care autoritățile naționale competente le-au putut identifica pe această bază, un studiu al jurisprudenței naționale și unele rapoarte de informare privind țările de origine publicate de Agenția Uniunii Europene pentru Azil (AUEA)⁵⁰ permit identificarea unora dintre acestea. De exemplu, în țările și societățile în care mutilarea genitală feminină constituie o normă socială, fetele și adolescentele care se sustrag unei astfel de practici sunt considerate identificabile și ca făcând parte dintr-un grup având o identitate proprie⁵¹, întrucât se confruntă cu acte de umilire, cu măsuri de excludere și cu represalii în cazul

⁴⁸ Concluziile prezentate în cauza Noorzia (C-338/13, EU:C:2014:288, punctul 3). În aceste concluzii, avocatul general Mengozzi adaugă că, în contextul căsătoriilor forțate, cel puțin unul dintre soți se căsătorește fără a-și exprima consimțământul liber și deplin și că „[voința persoanelor, în special a femeilor,] este supus[ă] unor forme de constrângere fizică sau psihologică cum ar fi, de exemplu, amenințări sau alte forme de abuz emoțional sau, în cazurile mai grave, de abuz fizic” (punctul 2). A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza Belgische Staat (Refugiată minoră căsătorită) (C-230/21, EU:C:2022:477, punctul 2).

⁴⁹ A se vedea articolul 3 litera (b) din Convenția de la Istanbul privind conceptul de „violență domestică”. După cum precizează raportul explicativ al acestei convenții, violența domestică coincide în principal cu două tipuri de violență: violența între partenerii intimi, indiferent dacă relația este în curs de desfășurare sau a luat sfârșit, și violența intergenerațională, în special între părinți și copii.

⁵⁰ Fostul Birou European de Sprijin pentru Azil (EASO). Pentru a permite autorităților naționale competente să îndeplinească zilnic cerințele prevăzute la articolul 4 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2011/95 și pentru a realiza armonizarea procedurilor de examinare a cererilor de protecție internațională în statele membre, AUEA a primit sarcina de a întocmi rapoarte de informare care să cuprindă o examinare tematică a situației din țara sau regiunea de origine a solicitantului de protecție internațională. Aceste rapoarte sunt întocmite pe baza unei colectări de informații „relevante, sigure, obiective, exacte și actualizate” privind țările de origine, utilizând toate sursele relevante de informații, inclusiv informații colectate de la organizații internaționale, în special de la UNHCR, și de la alte organizații relevante, inclusiv de la membri ai instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii și ai Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) [a se vedea articolul 9 alineatul (1) și alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (UE) 2021/2303 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 decembrie 2021 privind Agenția Uniunii Europene pentru Azil și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 439/2010 (JO 2021, L 468, p. 1)].

⁵¹ A se vedea de exemplu, în jurisprudența franceză, Hotărârea Commission des recours des réfugiés (CRR, devenită CNDA la 1 ianuarie 2009) (Franța) din 16 iunie 2005, M^{le} S. (nr. 492440), cu privire la o resortisantă din Mali care a fost supusă în copilărie practicii exciziei și care și-a exprimat refuzul de a se supune unei noi excizii, totale, cerute de viitorul soț, urmare a cărui fapt ar fi fost supusă la presiuni, precum și la amenințări din partea mediului familial și a autorităților cutumiare locale. CRR a considerat că temerile de persecuție ca urmare a apartenenței acestei resortisante la grupul social al femeilor care înțelegeau să refuze mutilările genitale feminine erau întemeiate, întrucât ea nu a beneficiat de nicio protecție din partea autorităților.

întoarcerii în țara lor de origine⁵². În mod similar, femeile care refuză căsătoriile forțate, într-o populație în cadrul căreia o astfel de practică este atât de răspândită încât constituie o normă socială⁵³, au fost considerate ca făcând parte dintr-un grup care are o identitate proprie în sensul Directivei 2011/95⁵⁴, întrucât se expun privirii dezaprobatore a comunității lor, precum și la acte de violență care le pot amenința integritatea fizică⁵⁵.

80. În mod similar, UNHCR consideră că femeile afgane care se întorc dintr-un exil în Europa, unde este posibil să fi adoptat norme și valori occidentale, contrare rolurilor care le sunt atribuite de societatea, de tradiția și chiar de sistemul juridic din țara lor de origine, pot fi considerate ca aparținând unui anumit grup social⁵⁶. Raportul de informare al AUEA privind Afganistanul (2023) afirmă în mod clar că o femeie sau o tânără afgană care a trăit potrivit unui stil de viață occidental poate fi considerată, ca urmare a comportamentului, relațiilor afective, înfățișării, activităților, opiniilor, profesiei și/sau șederii sale în străinătate, ca transgresând normele sociale și religioase stabilite și poate fi expusă unor acte de violență domestică, unor pedepse corporale și altor forme de pedeapsă, mergând de la izolare sau stigmatizare până la crime de onoare pentru femeile sau tinerele acuzate că aduc rușine familiei, comunității sau tribului lor⁵⁷.

81. Curtea este în prezent sesizată cu această chestiune foarte specifică în cadrul cererii de decizie preliminară introduse în cauza *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Persoane care se identifică cu valorile Uniunii) (C-646/21), privind situația tinerelor irakiene, după ce o cerere în esență identică în cauza *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21), referitoare, în acest caz, la tinere femei afgane, a fost retrasă⁵⁸.

82. Având în vedere aceste considerații, apreciem că articolul 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că o resortisantă a unei țări terțe poate fi considerată ca aparținând unui „anumit grup social” în considerarea genului său în cazul în care se stabilește, pe baza unei evaluări a faptelor și circumstanțelor, că dincolo de simpla sa apartenență sexuală, și anume de identitatea și de statutul său de femeie, aceasta are o identitate proprie în țara sa de origine, întrucât este percepută în mod diferit de societatea înconjurătoare ca urmare a normelor sociale, juridice sau religioase ori a riturilor sau cutumelor din țara sa sau din

⁵² AUEA, *Report on Female Genital Mutilation/Cutting in Ethiopia*, 12 mai 2022, în special punctul 4.2: „Consequences for refusing to undergo FGM”, p. 32. A se vedea de asemenea AUEA, fișa de informare intitulată „Protecting women and girls in the asylum procedure”, decembrie 2021, în special p. 2, precum și Middelburg, A., și Balta, A., „Female Genital Mutilation/Cutting as a Ground for Asylum in Europe”, *International Journal of Refugee Law*, vol. 28, nr. 3, Oxford University Press, Oxford, 2016, p. 416-452.

⁵³ A se vedea de exemplu Hotărârea CNDA din 29 martie 2021, Mme T. (nr. 20024823 C+), care recunoaște statutul de refugiat unei resortisante ivoriene ca urmare a sustragerii acesteia de la o căsătorie forțată, însoțită în plus de o amenințare cu mutilarea genitală.

⁵⁴ A se vedea în această privință, în jurisprudența franceză, Hotărârea CRR din 15 octombrie 2004, Mlle NN. (nr. 444000).

⁵⁵ În acest context, UNHCR consideră, în principiile sale directe privind protecția internațională nr. 9: cererile de acordare a statutului de refugiat întemeiate pe orientarea sexuală și/sau identitatea de gen în contextul articolului 1 A alineatul (2) din Convenția din 1951 și/sau al Protocolului din 1967 la aceasta referitoare la statutul refugiaților, din 23 octombrie 2012, că, „în cazul în care dezaprobarea familiei sau a comunității se manifestă prin amenințări cu violență fizică gravă sau chiar cu uciderea de către membri ai familiei sau ai comunității, săvârșite în numele «onoarei», aceasta ar fi în mod clar considerată persecuție” (punctul 23).

⁵⁶ A se vedea documentul UNHCR intitulat „Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in case numbers 201701423/1/V2, 201704575/1/V2 and 201700575/1/V2 before the Council of State” (punctul 16).

⁵⁷ Country Guidance: Afghanistan, ianuarie 2023. În secțiunea 3.12, acest raport se referă în mod specific la infracțiunea împotriva moralității „zina”, care acoperă toate comportamentele contrare legii sharia, precum relațiile sexuale neautorizate, relațiile sexuale premaritale, adulterul, pedepsite cu moartea sau cu violențe săvârșite în numele onoarei, inclusiv crima de onoare, și aplicate în special împotriva femeilor (p. 74).

⁵⁸ A se vedea Ordonanța președintelui Curții din 26 octombrie 2021, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (C-456/21, nepublicată, EU:C:2021:901). Cauza C-646/21 ridică printre altele problema dacă valorile și regulile de viață pe care o tânără le-a dobândit în timpul șederii sale de lungă durată pe teritoriul unui stat membru și pe parcursul unei perioade importante din viața sa, în care își formează identitatea, precum și comportamentul pe care aceasta l-a adoptat în timpul șederii sale pot fi considerate elemente dintr-o „istorie comună ce nu poate fi modificată”, în sensul articolului 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95, sau mai degrabă o „caracteristică [...] atât de fundamentală pentru identitate sau conștiință încât nu ar trebui să i se ceară unei persoane să renunțe la aceasta”, în sensul acestui articol.

comunitatea din care face parte. În cadrul acestei aprecieri, natura actelor la care resortisanta se teme că va fi expusă în cazul în care este trimisă în țara sa de origine este un element relevant pe care autoritatea națională competentă trebuie să îl ia în considerare.

3. Cu privire la cea de a patra întrebare preliminară, referitoare la stabilirea legăturii de cauzalitate între motivul persecuției și absența protecției împotriva actului de persecuție [articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/95]

83. Prin intermediul celei de a patra întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență Curții să stabilească dacă articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că, în cazul unor acte de violență domestică săvârșite de un agent neguvernamental, autoritatea națională competentă este obligată să stabilească o legătură de cauzalitate între motivul persecuției și absența protecției din partea statului ori a partidelor sau organizațiilor care controlează statul.

84. Cu titlu preliminar, trebuie subliniat faptul că, pentru ca actele de violență domestică săvârșite, prin definiție, de agenți neguvernamentali să fie considerate acte de persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2011/95, autoritatea națională competentă trebuie să ia în considerare, în conformitate cu articolul 6 litera (c) din această directivă, faptul că statul ori partidul sau organizația care îl controlează nu poate sau nu dorește să ofere protecție victimei.

85. Această demonstrație este esențială, întrucât incapacitatea sau, dimpotrivă, capacitatea țării de origine de a asigura protecția împotriva unor acte de persecuție constituie un element decisiv al aprecierii care determină acordarea sau, dacă este cazul, în mod simetric, încetarea statutului de refugiat⁵⁹. Într-adevăr, astfel cum am remarcat în Concluziile noastre prezentate în cauza Bundesrepublik Deutschland (Menținerea unității familiei)⁶⁰, protecția internațională este o protecție secundară acordată unui solicitant atunci când și atât timp cât țara sa de origine se află în incapacitatea de a-l proteja de riscurile de persecuție sau de vătămări grave a căror victimă este sau nu dorește să îl protejeze⁶¹, temerea acestuia fiind astfel considerată întemeiată.

86. Această apreciere a existenței sau inexistenței unei protecții împotriva persecuției sau a vătămarilor grave trebuie făcută în conformitate cu cerințele prevăzute la articolul 7 din Directiva 2011/95⁶².

⁵⁹ Hotărârea din 20 ianuarie 2021, Secretary of State for the Home Department (C-255/19, EU:C:2021:36, punctul 36 și jurisprudența citată). După cum a recunoscut Curtea, temerea de a fi persecutat și protecția împotriva actelor de persecuție sunt condiții intrinsec legate (punctul 56 din această hotărâre).

⁶⁰ C-91/20, EU:C:2021:384, punctul 82.

⁶¹ Reamintim că, la fel precum articolul 1 din Convenția de la Geneva, Directiva 2011/95 încorporează principiul subsidiarității protecției internaționale atât în contextul acordării statutului de refugiat, cât și al încetării acestuia (articolul 11 din Directiva 2011/95) sau al excluderii de la acesta [articolul 12 alineatul (1) din Directiva 2011/95]. A se vedea în această privință punctul 90 din Ghidul privind procedurile și criteriile care trebuie aplicate pentru determinarea statutului de refugiat în temeiul Convenției din anul 1951 și al Protocolului din anul 1967 referitoare la statutul refugiaților, UNHCR, Geneva, 1992. În doctrină, a se vedea în special Hathaway, J. C., și Foster, M., *The law of refugee status*, ediția a doua, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, p. 55: „dreptul refugiaților se bazează pe ipoteza subiacentă că, atunci când este disponibilă, protecția națională primează în raport cu protecția internațională secundară”, precum și p. 462: „obiectivul dreptului refugiaților este de a acorda o protecție secundară în așteptarea reluării sau instituirii unei protecții naționale semnificative” și p. 494 și 495. A se vedea de asemenea Goodwin-Gill, G. S., și McAdam, J., *The refugee in international law*, ediția a treia, Oxford University Press, Oxford, 2007, p. 421: „absența sau refuzul protecției este principala caracteristică a refugiatului, iar dreptul internațional este cel care, la rândul său, trebuie să substituie prin propria protecție pe cea pe care țara de origine nu poate sau nu vrea să o furnizeze” (traduceri libere). A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Bundesrepublik Deutschland (Menținerea unității familiei) (C-91/20, EU:C:2021:384, punctul 82 și nota de subsol 52).

⁶² A se vedea de asemenea considerentul (26) al Directivei 2011/95.

87. În primul rând, articolul 7 alineatul (1) din această directivă definește agenții acestei protecții. Aceasta trebuie acordată fie de stat, fie de partide sau organizații care îl controlează pe acesta din urmă sau o parte importantă a teritoriului său. Pentru aprecierea existenței protecției menționate, autoritatea națională competentă trebuie mai apoi să se asigure că acestea din urmă au nu numai capacitatea, ci și voința de a-l proteja pe solicitant de persecuție sau de vătămări grave. Acest lucru este deosebit de important în cazul în care solicitantul de protecție internațională este o femeie care se teme că va fi victima unor acte de violență domestică săvârșite în cercul familial în cazul în care se întoarce în țara sa de origine.

88. În al doilea rând, în conformitate cu articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2011/95, protecția împotriva persecuției sau a vătămarilor grave trebuie să fie efectivă și să nu aibă un caracter temporar. Aceasta implică faptul ca agenții acestei protecții să adopte măsuri rezonabile pentru a împiedica persecuția sau vătămarile grave⁶³ și ca solicitantul să aibă acces la protecția menționată. Această dispoziție face referire la capacitatea statului a cărui cetățenie o are solicitantul de a preveni sau de a sancționa actele de persecuție în sensul acestei directive.

89. Articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/95 impune, în plus, ca autoritatea națională competentă să stabilească o legătură între motivele persecuției menționate la articolul 10 din această directivă și actele de persecuție în sensul articolului 9 alineatul (1) din directiva menționată sau absența protecției împotriva unor astfel de acte.

90. Într-o situație precum cea în cauză în litigiul principal, autoritatea națională competentă trebuie mai apoi să evalueze dacă se poate stabili o legătură de cauzalitate între, pe de o parte, motivele pe care se bazează actele de violență domestică săvârșite în cadrul locuinței sau al cercului familial, și anume apartenența la un anumit grup social, și, pe de altă parte, absența protecției împotriva acestor acte din partea autorităților din țara de origine, în sensul articolului 7 din Directiva 2011/95.

91. Această evaluare este esențială pentru a stabili imposibilitatea resortisantei unei țări terțe de a se prevala de protecția acestei țări și justificarea refuzului său de a face acest lucru în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 2011/95, din cauza incapacității sau a lipsei de voință a țării respective de a preveni, de a urmări penal și de a sancționa actele menționate.

92. Evaluarea menționată poate fi deosebit de dificil de realizat.

93. În ceea ce privește motivațiile agenților neguvernamentali care conduc la violență, declarațiile solicitantei conțin elemente în mod necesar subiective și nu sunt întotdeauna sprijinite de dovezi directe sau documentare. În această privință, rezultă din decizia de trimitere că DAB a considerat că „solicitantă este majoră și nu a indicat că este persecutată din cauza genului său” cu ocazia prezentării situației de fapt invocate în sprijinul cererii sale de protecție internațională. Cu toate acestea, o astfel de cerere nu poate fi respinsă pentru motivul că resortisantul țării terțe în cauză nu a indicat că actele de violență la care este expus în țara sa de origine au o legătură cu unul dintre motivele enumerate la articolul 2 litera (d) din Directiva 2011/95. Într-adevăr, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că declarațiile unui solicitant de protecție internațională nu constituie decât punctul de plecare al procesului de evaluare a faptelor și a circumstanțelor efectuat de autoritățile competente. În timp ce articolul 4 alineatul (1) din această directivă

⁶³ Articolul 7 alineatul (2) se referă la măsurile luate pentru a preveni actele de persecuție, precum și la existența unui sistem juridic eficient care să permită descoperirea, urmărirea penală și sancționarea unor astfel de acte [a se vedea, în ceea ce privește articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83, identic cu articolul 7 alineatul (2) a doua teză din Directiva 2011/95, Hotărârea din 20 ianuarie 2021, Secretary of State for the Home Department (C-255/19, EU:C:2021:36, punctul 44)].

prevede că statele membre pot considera că este obligația solicitantului de protecție internațională să prezinte, de îndată ce este posibil, toate elementele necesare în sprijinul cererii sale de protecție internațională, aceeași dispoziție prevede că statele membre au obligația de a evalua, în cooperare cu solicitantul, elementele relevante ale cererii acestuia⁶⁴. Or, printre elementele relevante supuse evaluării autorităților naționale competente, articolul 4 alineatul (2) din directiva respectivă menționează „motivele care justifică cererea de protecție internațională”, care includ în mod necesar motivul actelor de persecuție la care solicitantul susține că este expus⁶⁵.

94. În ceea ce privește protecția împotriva persecuției sau a vătămărilor grave oferită de țara de origine, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească în ce măsură aceasta îndeplinește cerințele articolului 7 din Directiva 2011/95 și în special dacă această protecție este efectivă.

95. Astfel, în conformitate cu articolul 4 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2011/95, această autoritate trebuie să facă o evaluare la nivel individual a cererii de protecție internațională, luând în considerare toate faptele pertinente privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, inclusiv actele cu putere de lege și actele administrative ale țării de origine și modul lor de aplicare. În plus, în conformitate cu articolul 4 alineatul (5) litera (c) din această directivă, caracterul plauzibil și coerent al declarațiilor solicitantului trebuie apreciat în lumina informațiilor generale și specifice cunoscute, relevante pentru cererea sa⁶⁶.

96. În acest context, AUEA indică în raportul său de informare privind situația din Turcia din luna noiembrie 2016⁶⁷ că, în pofida reformelor legislative introduse în această țară pentru a asigura egalitatea între bărbați și femei, precum și pentru a preveni diverse forme de violență săvârșite împotriva femeilor, inclusiv violența domestică⁶⁸, eforturile depuse de autoritățile de stat pentru combaterea acestor violențe ar rămâne inadecvate și ineficiente în ceea ce privește accesul victimelor la informații, la asistență juridică, la înregistrarea plângerilor și la justiție, întrucât ordinele de restricție sau ordinele de protecție sunt rareori puse în aplicare de autoritățile polițienești. Cu privire la serviciile de sprijin, cum ar fi adăposturile sau centrele de ajutorare a victimelor destinate primirii femeilor, al căror număr ar fi insuficient, acestea ar fi inadecvate. În ceea ce privește „crimele de onoare” și violența domestică, acest raport arată că rata de condamnare ar fi deosebit de scăzută, majoritatea crimelor fiind săvârșite în familiile conservatoare din sud-estul Turciei. Semnalăm că raportul menționat nu ia în considerare retragerea Turciei din Convenția de la Istanbul, care s-a produs în cursul anului 2021⁶⁹.

⁶⁴ A se vedea Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 52 și jurisprudența citată).

⁶⁵ A se vedea Hotărârea din 19 noiembrie 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Serviciu militar și azil) (C-238/19, EU:C:2020:945, punctul 53).

⁶⁶ În conformitate cu articolul 4 alineatul (5) litera (c) din Directiva 2011/95, „[a]tunci când statele membre aplică principiul conform căruia este obligația solicitantului să își susțină cererea și când anumite aspecte din declarațiile solicitantului nu sunt susținute de dovezi documentare sau de altă natură, aceste aspecte nu necesită o confirmare în cazul în care [...] declarațiile solicitantului sunt considerate coerente și plauzibile și nu sunt contrazise de informații generale și specifice cunoscute, relevante pentru cererea sa”.

⁶⁷ Raport de informare privind țara de origine: Turcia, studiu de țară, disponibil la următoarea adresă de internet: https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/EASOCOI_Turkey_Nov2016.pdf (punctul 5.4.4).

⁶⁸ Chiar dacă diferite acte legislative se referă în mod direct sau indirect la violența împotriva femeilor, cum ar fi Constituția, Codul civil și Codul penal, precum și dispozițiile din dreptul muncii și din dreptul municipal, cel mai important instrument este Legea nr. 6284 privind protecția familiei și prevenirea violenței împotriva femeilor din 8 martie 2012.

⁶⁹ A se vedea nota de subsol 6 din prezentele concluzii.

97. În mod similar, subliniem că în Hotărârea M.G. împotriva Turciei⁷⁰, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut aceeași constatare pe care o efectuase în anul 2009 în Hotărârea Opuz împotriva Turciei⁷¹ și în anul 2014 în Hotărârea Durmaz împotriva Turciei⁷², și anume pasivitatea judiciară generalizată și discriminatorie constatată deja în cauzele împotriva Turciei în materie de violență domestică și inaccesibilitatea măsurilor de protecție acordate femeilor necăsătorite sau divorțate.

98. Având în vedere aceste elemente, considerăm că articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că, în cazul actelor de persecuție săvârșite de un agent neguvernamental, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească, în urma unei evaluări individuale a cererii de protecție internațională, ținând seama de toate faptele relevante privind țara de origine, inclusiv actele cu putere de lege și actele administrative ale acestei țări și modul în care acestea sunt puse în aplicare, dacă există o legătură de cauzalitate între, pe de o parte, motivele pe care se bazează aceste acte de violență, și anume apartenența resortisantei unei țări terțe la un anumit grup social, și, pe de altă parte, absența protecției din partea autorităților din țara de origine, în sensul articolului 7 din această directivă.

B. Condițiile de acordare a statutului conferit prin protecția subsidiară în sensul articolului 2 litera (f) din Directiva 2011/95

99. Prin intermediul celei de a cincea întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită clarificarea condițiilor de acordare a protecției subsidiare, astfel cum sunt definite la articolul 2 litera (f) din Directiva 2011/95, unei resortisante a unei țări terțe căreia nu i se poate recunoaște statutul de refugiat, dar care ar fi expusă riscului de a fi victima unei crime de onoare, precum și a unor acte de violență domestică, a unei căsătorii forțate și a unor măsuri de stigmatizare în cazul în care este trimisă în țara de origine.

100. Această instanță își concentrează întrebarea asupra a două aspecte, pe care le vom examina pe rând.

101. Primul aspect se referă la măsura în care actele de violență la care această resortisantă riscă să fie supusă pot fi calificate drept „vătămări grave”, în sensul articolului 15 din Directiva 2011/95, în cazul în care acestea fie i-ar amenința grav viața, fie ar constitui un tratament inuman sau degradant.

102. Al doilea aspect se referă la cerința potrivit căreia resortisanta unei țări terțe trebuie să fie expusă unui risc real de a suferi vătămrile grave menționate la articolul 15 din Directiva 2011/95, întrucât, în consecință, aceasta nu poate sau nu dorește să se prevaleze de protecția țării sale de origine.

⁷⁰ Curtea EDO, 22 martie 2016 (CE:ECHR:2016:0322JUD000064610, § 96, 97 și 116).

⁷¹ Curtea EDO, 9 iunie 2009 (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, § 198).

⁷² Curtea EDO, 13 noiembrie 2014 (CE:ECHR:2014:1113JUD000362107, § 65).

1. Cu privire la calificarea drept „vătămări grave” a actelor de violență la care riscă să fie supusă resortisanta unei țări terțe în sensul articolului 15 din Directiva 2011/95

103. Instanța de trimitere solicită în esență Curții să stabilească dacă articolul 2 litera (f) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că, în situația în care o resortisantă a unei țări terțe susține că riscă să fie victima unei crime de onoare și să fie supusă unor acte de violență întemeiate pe gen în cazul în care este trimisă în țara sa de origine, este suficient să se stabilească existența unui risc real de a fi supusă la „pedeapsa cu moartea sau execuția”, în sensul articolului 15 litera (a) din această directivă, sau dacă este necesar să se stabilească, în cadrul unei evaluări globale, existența unui risc de „tratamente sau pedepse inumane sau degradante”, în sensul articolului 15 litera (b) din directiva menționată.

104. Articolul 15 din Directiva 2011/95 definește trei tipuri de „vătămări grave” care, atunci când li se constată existența, sunt de natură să conducă la acordarea de protecție subsidiară persoanei care este supusă acestora. Printre acestea se numără în special vătămarea gravă definită la articolul 15 litera (a) din această directivă [care corespunde în esență articolului 2 din CEDO și articolului 1 din Protocolul nr. 6 la aceasta⁷³] ca fiind „pedeapsa cu moartea sau execuția” și cea definită la articolul 15 litera (b) din directiva menționată [care corespunde în esență articolului 3 din CEDO⁷⁴] ca fiind „tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante”. După cum a recunoscut Curtea, aceste „vătămări grave” acoperă situații în care solicitantul de protecție internațională este „expus în mod specific riscului de a suferi o vătămare de un anume tip” sau la „violențe determinate”⁷⁵.

105. Observăm că „vătămările grave” la care riscă să fie supus solicitantul de protecție internațională sunt enumerate la articolul 15 literele (a) și (b) din Directiva 2011/95 după cum urmează: „(a) pedeapsa cu moartea sau execuția; sau (b) tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante”⁷⁶. Această enumerare demonstrează voința legiuitorului Uniunii de a acoperi cât mai mult posibil situațiile în care resortisantul unei țări terțe trebuie să beneficieze de protecție internațională, chiar dacă i-ar fi fost refuzat statutul de refugiat.

106. În ceea ce privește noțiunea de „crimă de onoare”, rezultă din lucrările redactate de Consiliul Europei că aceasta acoperă orice act prin care un membru al familiei sau al comunității ucide, mutilează, incendiază sau rănește o femeie pentru a restabili onoarea familiei, pentru motivul că aceasta a încălcat norme culturale, religioase sau tradiționale prin stilul de viață, prin voința sa de emancipare, prin refuzul unei căsătorii sau prin orientarea sa sexuală⁷⁷. Acest act, în măsura în care ar consta în uciderea unei persoane de către un membru al familiei sau al comunității, poate fi înțeles din perspectiva articolului 15 litera (a) din Directiva 2011/95, întrucât ar consta într-o „execuție”.

⁷³ A se vedea, în contextul lucrărilor pregătitoare pentru Directiva 2004/83, nota Președinției Consiliului Uniunii Europene către Comitetul strategic privind imigrația, frontierele și azilul din 25 septembrie 2002, 12148/02, disponibilă la următoarea adresă de internet: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12148-2002-INIT/fr/pdf> (p. 5). Chiar dacă Directiva 2011/95 a abrogat și a înlocuit Directiva 2004/83, această schimbare normativă nu a condus la nicio modificare a regimului juridic de acordare a protecției subsidiare și nici a numerotării dispozițiilor relevante. Astfel, formularea articolului 15 din Directiva 2011/95 este identică cu cea a articolului 15 din Directiva 2004/83, astfel încât jurisprudența referitoare la această a doua dispoziție este relevantă pentru interpretarea celei dintâi.

⁷⁴ A se vedea Hotărârea din 17 februarie 2009, Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, punctul 28).

⁷⁵ A se vedea Hotărârea din 10 iunie 2021, Bundesrepublik Deutschland (Noțiunea de „amenințări grave și individuale”) (C-901/19, EU:C:2021:472, punctele 25 și 26, precum și jurisprudența citată).

⁷⁶ Sublinierea noastră.

⁷⁷ A se vedea Consiliul Europei, Convenția de la Istanbul – Crime comise în numele pretenției «onoare», 2019, precum și Rezoluția 2395 (2021), intitulată „Consolidarea luptei împotriva așa-numitelor crime de «onoare», adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei la 28 septembrie 2021.

107. Considerăm că este important să nu se limiteze noțiunea de „execuție” la un act săvârșit de autoritățile statului. Într-adevăr, dacă această „crimă de onoare” constă în uciderea unei persoane, aceasta nu poate fi calificată drept „tortur[ă] sau tratament[e] sau pedeps[e] inumane sau degradante”, în sensul articolului 15 litera (b) din Directiva 2011/95, pentru simplul motiv că ar fi săvârșită de un agent neguvernamental. În plus, articolul 6 din directiva respectivă prevede că agenții care provoacă vătămări grave pot fi agenți neguvernamentali dacă se poate demonstra că statul ori partidele sau organizațiile care controlează statul nu pot sau nu doresc să asigure protecție împotriva vătămarilor grave. În plus, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, articolul 2 din CEDO include situațiile în care statul nu și-a îndeplinit obligația de a proteja viața unei persoane, chiar dacă a fost informat cu privire la existența unei amenințări reale și imediate la adresa vieții acestei persoane din cauza activităților infracționale ale unui terț. Astfel, în Hotărârea Opuz împotriva Turciei⁷⁸, această instanță a statuat că statul avea obligația de a lua în mod preventiv măsuri de ordin practic pentru a proteja o persoană care era victima violenței domestice și care putea fi identificată în prealabil ca fiind o potențială țintă a unei acțiuni letale în vederea apărării onoarei. Potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, articolul 2 din CEDO impune, în consecință, ca statul să asigure dreptul la viață prin instituirea unei legislații penale efective care să descurajeze săvârșirea de infracțiuni împotriva persoanei, susținută de un mecanism de aplicare a legii menit să prevină, să reprime și să sancționeze încălcările acesteia⁷⁹.

108. În aceste împrejurări, începând din momentul în care autoritatea națională competentă constată, în urma unei evaluări globale a împrejurărilor specifice ale cazului, că persoana în cauză riscă să fie executată în numele onoarei familiei sau a comunității sale și că acest risc este real și *intemeiat*, ca urmare a lipsei protecției din partea autorităților din țara sa de origine, un astfel de act trebuie calificat drept „execuție” în sensul articolului 15 litera (a) din Directiva 2011/95 și poate conduce, în sine, la acordarea statutului conferit prin protecția subsidiară, dacă sunt îndeplinite celelalte condiții prevăzute în acest scop.

109. Acordarea acestui statut nu necesită stabilirea faptului că persoana în cauză ar fi, în plus, expusă riscului de a fi victimă a unor acte de tortură sau a unor pedepse sau tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 15 litera (b) din această directivă.

110. Cu toate acestea, subliniem că autoritatea națională competentă trebuie să facă o analiză completă a vătămarilor grave la care persoana în cauză riscă să fie supusă dacă este trimisă în țara sa de origine⁸⁰. Pe de o parte, acest lucru rezultă din cerințele prevăzute la articolul 4 din Directiva 2011/95, în temeiul căruia autoritatea națională competentă trebuie să efectueze o examinare adecvată și eficientă a cererii de protecție internațională pentru a garanta o evaluare exhaustivă a necesităților de protecție ale persoanei în cauză. În această privință, reamintim că această autoritate a evaluat deja natura și conținutul actelor la care este expusă persoana în cauză în țara sa de origine în contextul examinării condițiilor necesare pentru acordarea statutului de refugiat. Pe de altă parte, acest lucru trebuie să permită evitarea situațiilor delicate în care persoana în cauză ar fi considerată, în conformitate cu articolul 16 alineatul (1) din Directiva 2011/95, ca

⁷⁸ Curtea EDO, 9 iunie 2009 (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102).

⁷⁹ A se vedea § 128 și 129 din această hotărâre. A se vedea de asemenea, în cazul violenței domestice, Curtea EDO, Hotărârea din 15 ianuarie 2009, Branko Tomašić și alții împotriva Croației (CE:ECHR:2009:0115JUD004659806, § 52 și 53), și Hotărârea din 8 iulie 2021, Tkheldze împotriva Georgiei (CE:ECHR:2021:0708JUD003305617, § 57).

⁸⁰ Reamintim faptul că violența intemeiată pe gen este un fenomen proteiform. Crimele de onoare pot lua forma, în special, a sechestrării, a răpirii, a torturii, mutilării sau a căsătoriilor forțate, care pot fi însoțite de excizie, iar violența domestică este un fenomen care se poate manifesta nu numai prin agresiuni fizice și sexuale, ci și prin violențe psihologice susceptibile să provoace o vătămare a integrității fizice sau psihice, o suferință morală sau o pierdere materială (a se vedea Declarația privind principiile fundamentale ale justiției referitoare la victimele criminalității și ale abuzului de putere, adoptată la 29 noiembrie 1985 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în Rezoluția 40/34).

încetând să mai fie o persoană eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară ca urmare a modificării împrejurărilor din țara de origine și, prin urmare, i s-ar retrage în mod prematur statutul în urma unei caracterizări insuficiente a riscurilor⁸¹.

111. Rezultă din aceste elemente că articolul 2 litera (f) și articolul 15 din Directiva 2011/95 trebuie interpretate în sensul că, în situația în care autoritatea națională competentă stabilește, în urma unei evaluări globale a împrejurărilor specifice ale speței, că, în cazul întoarcerii în țara de origine, această resortisantă riscă nu numai să fie executată în numele onoarei familiei sau a comunității sale, ci și să fie victima unor acte de tortură sau a unor pedepse sau tratamente inumane sau degradante rezultate din acte de violență domestică sau din orice alt act de violență întemeiată pe gen, autoritatea respectivă trebuie să califice aceste acte ca reprezentând „vătămări grave”.

2. Cu privire la stabilirea unui risc real de a suferi vătămările grave în sensul articolului 2 litera (f) din Directiva 2011/95

112. Instanța de trimitere solicită în esență Curții să stabilească dacă articolul 2 litera (f) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că, în situația în care o resortisantă a unei țări terțe susține că riscă să fie victima unei crime de onoare și să sufere acte de violență întemeiate pe gen în cazul în care este trimisă în țara sa de origine, este suficient să se stabilească faptul că persoana respectivă nu dorește să se prevaleze de protecția acestei țări sau dacă este necesar să se stabilească motivele pentru care aceasta nu dorește să se prevaleze de această protecție.

113. În această privință, instanța de trimitere face trimitere la constatările efectuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea N. împotriva Suediei⁸² în ceea ce privește încălcarea articolului 3 din CEDO în situația în care o resortisantă afgană care este separată de soțul său și care nu se conformează rolurilor care îi sunt atribuite de societate, tradiție sau de sistemul juridic se expune riscului de rele tratamente în cazul returnării în țara sa de origine, întrucât condițiile de primire și de viață din adăposturile pentru femei le obligă pe acestea să se întoarcă la casele lor, acolo unde sunt victime ale abuzurilor sau ale crimelor de onoare.

114. În cadrul sistemului european comun de azil, protecția subsidiară completează normele privind statutul de refugiat stabilite prin Convenția de la Geneva.

115. În conformitate cu articolul 2 litera (f) din Directiva 2011/95, o „persoană eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară” este o persoană care nu poate fi considerată refugiat, dar în privința căreia există motive serioase și întemeiate de a crede că, în cazul în care ar fi trimisă în țara sa de origine, ar fi supusă unui risc real de a suferi vătămările grave definite la articolul 15 din această directivă și care nu poate sau, ca urmare a acestui risc, nu dorește să se prevaleze de protecția țării respective.

116. Astfel, la fel precum definiția noțiunii de „refugiat”, prevăzută la articolul 2 litera (d) din Directiva 2011/95, care impune stabilirea caracterului bine fondat al temerii solicitantului de protecție internațională de a fi persecutat în cazul întoarcerii în țara sa de origine, definiția noțiunii de „persoană eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară”, menționată la articolul 2

⁸¹ Chiar dacă articolul 16 alineatul (2) din Directiva 2011/95 impune statelor membre să „țin[ă] seama de schimbarea circumstanțelor, stabilind dacă aceasta este suficient de semnificativă și nu este provizorie pentru ca persoana eligibilă pentru obținerea de protecție subsidiară să nu mai fie supusă unui risc real de a suferi vătămări grave”.

⁸² Curtea EDO, 20 iulie 2010 (CE:ECHR:2010:0720JUD002350509, § 60).

litera (f) din această directivă, necesită, în mod similar, stabilirea caracterului bine fondat al riscului la care se expune solicitantul de a suferi vătămări grave odată întors în țara respectivă. Reamintim că această demonstrație este necesară pentru a stabili imposibilitatea sau refuzul justificat al acestei persoane de a solicita protecția țării sale de origine și impune ca autoritatea națională competentă să aprecieze, pe baza articolului 7 din directiva menționată, capacitatea și voința țării respective de a preveni aceste acte, de a le urmări penal și de a le sancționa.

117. Precizăm, în acest sens, că cerințele prevăzute la acest articol cu privire la natura și la conținutul protecției solicitate se referă atât la persecuțiile la care solicitantul riscă să fie expus, cât și la vătămrile grave pe care acesta din urmă riscă să le sufere în cazul în care este trimis în țara sa de origine. Or, în momentul în care autoritatea națională competentă examinează dacă solicitantul îndeplinește condițiile pentru a beneficia de protecția subsidiară, ea a stabilit deja capacitatea sau incapacitatea, precum și voința sau lipsa voinței țării de origine de a asigura protecția prevăzută la articolul 7 din Directiva 2011/95, iar acest lucru a fost efectuat în contextul examinării condițiilor de acordare a statutului de refugiat.

118. Rezultă din aceste considerații că articolul 2 litera (f) din Directiva 2011/95 trebuie interpretat în sensul că, în situația în care o resortisantă a unei țări terțe susține că riscă să fie victima unei crime de onoare și să sufere acte de violență întemeiate pe gen în cazul în care este trimisă în țara sa de origine, pentru a determina dacă acest risc este întemeiat, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească dacă statul ori partide sau organizații care îl controlează pe acesta din urmă oferă o protecție împotriva acestor vătămări grave care să corespundă cerințelor prevăzute la articolul 7 din această directivă.

V. Concluzie

119. Având în vedere toate considerațiile menționate anterior, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Administrativen sad Sofia-grad (Tribunalul Administrativ din Orașul Sofia, Bulgaria) după cum urmează:

În situația în care o resortisantă a unei țări terțe formulează o cerere de protecție internațională pentru motivul că se teme, în cazul în care este trimisă în țara sa de origine, că va fi victima unei crime de onoare sau a unei căsătorii forțate, precum și că va fi expusă unor acte de violență domestică săvârșite în cadrul locuinței sale:

- 1) Articolul 2 litera (d) din Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate

trebuie interpretat în sensul că

condițiile de acordare a statutului de refugiat unei persoane care se teme că va fi victima unor acte de violență întemeiate pe gen în cazul întoarcerii în țara sa de origine trebuie examinate din perspectiva dispozițiilor prevăzute în acest scop de această directivă, care trebuie interpretate în lumina economiei generale și a finalității acesteia, cu respectarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind statutul refugiaților, în conformitate cu articolul 78 alineatul (1) TFUE, și nu pe baza definițiilor cuprinse în Convenția Organizației Națiunilor

Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei și în Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), care nu sunt „tratate din domeniu” în sensul acestui articol.

Această interpretare trebuie făcută de asemenea cu respectarea drepturilor recunoscute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

2) Articolul 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95

trebuie interpretat în sensul că

o resortisantă a unei țări terțe poate fi considerată ca aparținând unui „anumit grup social” în considerarea genului său în cazul în care se stabilește, pe baza unei evaluări a faptelor și a circumstanțelor, că dincolo de simpla sa apartenență sexuală, și anume de identitatea și de statutul său de femeie, aceasta are o identitate proprie în țara sa de origine, întrucât este percepută în mod diferit de societatea înconjurătoare ca urmare a normelor sociale, juridice sau religioase ori chiar a riturilor sau cutumelor din țara sa sau din comunitatea din care face parte. În cadrul acestei aprecieri, natura actelor la care resortisanta se teme că va fi expusă în cazul în care este trimisă în țara sa de origine este un element relevant pe care autoritatea națională competentă trebuie să îl ia în considerare.

3) Articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/95

trebuie interpretat în sensul că

în cazul actelor de persecuție săvârșite de un agent neguvernamental, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească, în urma unei evaluări individuale a cererii de protecție internațională, ținând seama de toate faptele relevante privind țara de origine, inclusiv actele cu putere de lege și actele administrative ale acestei țări și modul în care acestea sunt puse în aplicare, dacă există o legătură de cauzalitate între, pe de o parte, motivele pe care se bazează aceste acte de violență, și anume apartenența resortisantei unei țări terțe la un anumit grup social, și, pe de altă parte, absența protecției din partea autorităților din țara de origine, în sensul articolului 7 din această directivă.

4) În contextul evaluării condițiilor de acordare a statutului conferit prin protecția subsidiară, articolul 2 litera (f) și articolul 15 din Directiva 2011/95

trebuie interpretate în sensul că

în situația în care autoritatea națională competentă stabilește, în urma unei evaluări globale a împrejurărilor specifice ale speței, că, în cazul întoarcerii în țara sa de origine, această resortisantă riscă nu numai să fie executată în numele onoarei familiei sau a comunității sale, ci și să fie victima unor acte de tortură sau a unor pedepse sau tratamente inumane sau degradante rezultate din acte de violență domestică sau din orice alt act de violență întemeiată pe gen, autoritatea respectivă trebuie să califice aceste acte ca reprezentând „vătămări grave”.

Pentru a determina dacă acest risc este întemeiat, autoritatea națională competentă trebuie să stabilească dacă autoritățile statului ori partide sau organizații care îl controlează pe acesta din urmă oferă o protecție împotriva acestor vătămări grave care să corespundă cerințelor prevăzute la articolul 7 din această directivă.